

Szegedi Tudományegyetem
Juhász Gyula Pedagógusképző Kar
Alkalmazott Pedagógiai Intézet Óvodapedagógus-képző Tanszék

AZ APÁK SZEREPE ÓVODÁS GYERMEKÜK
NEVELÉSÉBEN

THE ROLE OF FATHERS IN THE LIFE OF THEIR
PRESCHOOL CHILD

Készítette:
Nacsa Vivien
Óvodapedagógia

Szeged, 2024

Tartalomjegyzék

1. Szakirodalmi áttekintés	5
1.1. Az apaszerep változása	5
1.2. A gyermek kötődése az apához.....	12
1.3. Az apa szerepe az óvodai nevelésben	13
2. A vizsgálat módszerei és eszközei.....	16
3. A vizsgálat eredményeinek bemutatása és elemzése	22
3.1. Az apa otthoni/családi légköre	22
3.2. Az apák gyermekük óvodai nevelésébe való bevonódása	29
Összegzés.....	36
Ábrák jegyzéke	39
Táblázatok jegyzéke	40
Felhasznált irodalom.....	41
Melléklet.....	44

Bevezetés

A dolgozat az apák szerepének kérdéskörével foglalkozik. Mint ismeretes a gyermek életében a család fontos szerepet tölt be. A kisgyermek fejlődésében központi szerepet tölt be mindkét szülő aktív szerepvállalása. Az anya-gyermek kapcsolat vizsgálatára számos kutatás irányul (pl. Makó & Veszprémi, 2017; Zsolnai, 2018; Kereki & Tóth, 2019). Az apák szerepének kutatása viszont még kevésbé kutatott téma. Ez teszi indokolttá az apák gyermekük életében betöltött szerepének vizsgálatát. Érdekes több oldalról megvizsgálni, hogy hogyan változott a történelem során az apákról alkotott kép. Az idő előrehaladásával kialakuló modern családi felfogással, a férfi- és női szerepek átalakulásával, valamint a gyermekek nevelésében betöltött szerepek megváltozásával feltételezhetjük, hogy az apák szerepe a gyermeknevelésben nagy változásokon ment keresztül, ezért indokolt ennek a vizsgálata.

Az empirikus vizsgálat célja, hogy feltárja a kutatásban résztvevő apák véleményét kisgyermekük életében betöltött szerepéről. A vizsgálatom során elemzem a kutatásban résztvevők gondolkodását az apaság fogalmáról, az apák és anyák feladatairól egy családi háztartásban, valamint a kisgyermekük életében betöltött szerepeikről. Célul tűztem ki az apák családban betöltött szerepének és a nevelési szokásainak a megismerését. Emellett vizsgálom, hogy a vizsgálatban résztvevők mennyire kapcsolódnak be gyermekük óvodai nevelésébe. A továbbiakban bemutatom az apák és az óvoda kapcsolatának jellemzőit, valamint fontosnak tartottam feltárni az apák óvodapedagógussal történő kapcsolattartásának sajátosságait is.

Az elvégzett empirikus vizsgálat során kérdőíves adatfelvételt folytattam kisgyermeket nevelő apák körében. A kitöltő férfiaknak a demográfiai kérdéseket követően két témakörrel kapcsolatos kérdéseket fogalmaztam meg. Az egyik kérdéskör során az apák családi életéről tettem fel kérdéseket, míg a másikban az apák óvodában betöltött szerepét vizsgáltam.

Az elvégzett vizsgálatban a témakörrel kapcsolatban a következő kutatási kérdéseket fogalmaztam meg:

(1) Mi az apaság szerepe napjainkban a család életében és a kisgyermek életében a vizsgálatba bevont apák szerint? A kérdőívet kitöltő apákat az apaság fogalmáról kérdeztem. A vizsgálat során bemutatom, hogy az apai szerepvállalás hogyan járul hozzá a kisgyermek érzelmi, szociális és kognitív fejlődéséhez.

(2) Kutatási kérdésem volt továbbá, hogy a kitöltő apák hogyan gondolkodnak az édesapák és édesanyák feladatairól egy háztartásban. A felhasznált szakirodalom bemutatása során megjelenik, hogy a férfi- és női szerepek a családokban hagyományosan eltérhetnek. A szerepek megoszlása és dinamikája sokat változott az elmúlt idők során, azonban egyre több családban megfigyelhető a rugalmasság és egyenlőség (Benedek & Dorner, 2015). A vizsgálatban bemutatom, hogy a megalkotott kérdőív során a kitöltők milyen feladatokat látnak el szívesen a mindennapok során és milyen feladatokat tartanak a sajátjukénak, illetve az édesanyáékénak. Vizsgáltam, hogy a tradicionális családfenntartói szerep mellett a vizsgálatban szereplők részt vesznek e a gyermekkel kapcsolatos gondozási, illetve háztartási feladatokban.

(3) Milyen szerepet töltenek be az apák napjainkban kisgyermekük életében? Ebben a kutatási kérdésben vizsgáltam a vizsgálatban szereplő apák nevelési szokásait, valamint a családban betöltött szerepeiket. Továbbá, hogy mennyi időt töltenek el a kitöltők gyermekükkel, illetve családjukkal. Emellett vizsgáltam a közösen eltöltött időbe beletartozó tevékenységi formákat, játékos tevékenységeket, amelyeket szívesen végeznek el gyermekükkel.

(4) Vizsgáltam az apák óvodai életbe történő bevonódását, mely során arra kerestem a választ, hogy mi jellemzi a kitöltők óvodával való kapcsolatrendszerét? Mennyire ismerik a kutatásban szereplő apák az óvoda nevelő munkáját. Továbbá, hogy milyen a kapcsolatuk gyermekük óvodapedagógusával. Valamint, hogy mennyire érdekeltek egyes óvodai rendezvényekben (Apák Napja).

Dolgozatom három fő részre tagolódik. Az elméleti rész az apák szerepének változásait foglalja össze az őskortól a 21. századig, melyben ismertetem a családot, mint fogalmat, a férfi és női nem alakulásait és az apák családban betöltött helyét, az apa-gyermek kötődés jellemzőit. Ezt követően bemutatom a vizsgálat módszereit. Majd a dolgozat második részében ismertetem az empirikus kutatásom kérdőíves eredményeit, melyet két részre osztottam fel: az apák családi élete és az apák szerepe kisgyermekük óvodai nevelésében.

1. Szakirodalmi áttekintés

1.1. Az apaszerep változása

A gyermek életében a szülők szerepe az egyik legmeghatározóbb tényező már az őskortól kezdve. Az ősidőkben a gyermekek tanítását a környezetük felnőtt tagjai végezték, nem téve különbséget egymás utódai között. Azonban az ősi gyermek számára a vérszerinti szülő és család jelentette a biztonságot és magát az életet. Az őskorban a férfi jelentette a védelmet törzse számára. Fizikai és lelki erejével nyújtott támaszt, bátorságot és erőt. A tudás, amelyet átadott, a túlélésre készítette fel leszármazottait, legfőképpen a megfigyelésen és utánzáson alapult (Pukánszky, 2001).

Az ókori gyermeknevelésről kevés szakirodalom maradt fent és alig utalnak az iskoláskorúaknál fiatalabb gyermekekre. Mára már bizonyítást nyert, hogy már akkor is létezett szülői magatartásminta, valamint gyermek iránti szeretet. Fontosnak tartották a gyermek szükségleteinek kielégítését, a gyermek viselkedésének működését. Az egyes ókori kultúrák azonban különböztek egymástól. Míg Egyiptomban elítélték a gyermekgyilkosságot és figyelmet szenteltek a gyermekeknek, addig más népeknél az ellentétje valósult meg (Portik, 2012). Az apa szerepe az ókorban is megjelent, sőt egyes kultúrákban ő felelt gyermeke életéért is. Az apa döntött gyermeke sorsáról, akár a gyermek „kitevéséről” is, de ez a kor előrehaladtával megszűnt és büntetendő cselekménnyé vált (Benedek & Dorner, 2015).

A középkorban a gyermekekről alkotott kép nagy változásokat hozott. A kereszténység idején megjelent az aszkétikus életmód. Elkezdődött a kolostorok megalapítása, majd nem sokkal később a kolostori oktatás, illetve a klerikusok kinevezése. A klerikusok voltak azok a férfiak, akik az egyházi rendbe tartoztak és szorosan kötődtek is az egyházi vallásossághoz. Következésképpen megállapítható, hogy a férfi szerep megrendíthetetlen volt a középkor során is (Pukánszky, 2001). A középkor gyermekfelfogása különbözött a korábbi szemlélettől, miszerint úgy vélték, hogy a kisgyermekkor a gyermek 6 éves koráig tart. A 10. és 11. század embereit nem foglalkoztatta a gyermekkor, fiatal felnőttnek tekintették őket. A középkor felnőttei számára a gyermek akaratának megtörése vált központivá, illetve az erkölcsiség, valamint a felnőttek tisztelete. A testi fenyítést sem tagadták meg, amely az apa feladatai közé tartozott. Az anyák feladatairól és a nevelésben betöltött szerepükről kevés szakirodalom szól. A gyermekek sorsa többek között a család társadalmi helyzetétől függött: az

anyagilag rosszabb élethelyzetben élők más házaknál szolgáltak, a tehetősebb szülők gyermekeit pedig iskolába küldték (Pukánszky, 2001).

A felvilágosodás korában a gyermek megóvásának és nevelésének feladata továbbra is az apa szerepkörébe tartozott. A reneszánsz ideje alatt a gyermekek jelenléte megkérdőjelezhetővé vált, ugyanis a csecsemőhalandóság miatt a szülők gyermekeiket könnyen elveszíthették. A reneszánsz és felvilágosodás gyermekszemlélete sok hasonlóságot mutatott a középkori gyermekekről való gondolkodással. A gyermekeket a felvilágosodás során is fiatal felnőttként kezelték a hetedik életévük betöltését követően. A fenyítés a nevelés része volt és a férfiak feladatai közé tartozott. Újdonság, hogy a humanista gondolkodás segített a gyermekről alkotott képet egy más megvilágításban bemutatni, azonban a reneszánsz ideálja a testi fenyítés maradt (Pukánszky, 2001).

A 18. és 19. század környékén az idealizált családképben hasonlóságot figyelhetünk meg a mai hagyományos családmodell értékrendszerével, hiszen az édesapák egyre nagyobb szerepet töltöttek be gyermekük életében, ún. „*pater familias*” néven emlegették őket, amely annyit jelentett: családfő, családapa. Ennek a századnak a művészetében is megjelent az akkori gondolkodás a szerepek alakulásáról. E kor festői előszeretettel elevenítették meg a férfi viszonyulását gyermekeihez, amelyek kiválóan szemléltették az új normarendszert a kiscsaládok életében. Habár az új világkép a gyermekekkel való magasabb odafigyelésről árulkodik, az még is megállapítható, hogy a férfi és női szerepek alakulása még mindig a férfiak számára kedvezett és az alá-, fölérendeltségi viszony mit sem változott (Pukánszky, 2002). Érdemes megemlíteni az e kor köré beilleszthető családi nevelést segítőket, mint például a szoptatós dajkákat, akik teljes természetességgel vettek részt a 18. századtól kezdve a „szülői létben” és szintén nagy szerepet töltöttek be a gyermeknevelésben. Azonban ahogy mindennek, a szoptatós dajkák alkalmazásának is létezett árnyoldala, mint például a betegségek és a csecsemő halandóság (Deáky, 2003).

Megállapíthatjuk, hogy a férfiak szerepe a nevelésben a múlt századokban érdekes fölérendeltségi viszonytal bírtak a nőkkel szemben. A társadalmi-gazdasági helyzet számára elengedhetetlen volt a családban a férfiak jelenléte. Ebből következően a családnak kellett megteremtenie a férfi számára a nyugodt légkört (Bujna, 2009). Az idő előrehaladtával az apa szerepe teljesen átalakult. Az előző korokhoz képest a könyvnyomtatás kezdetével anyáknak szóló könyveket kezdtek el kiadni azt éreztetve, hogy a nőknek kell átvenniük a nevelést a gyermekek felett. A férfiak tisztelete még

mindig jelentős maradt. Fontos szerepet töltöttek be a család anyagi helyzetének stabilizálásában (Bujna, 2009).

A 19. században a szerteágazó felfogások mellett megemlíthetjük Ernest Legouvé nevét, aki nagy szerepet t  lt  t be a nevelés kérdésében, illetve a neveléssel kapcsolatos eszmecserékben. Emellett érdemes megemlíteni Felméri Lajost is, aki szintén jelent  s magyar pedagógus-professzor volt és előszeretettel kutatta a nevelés kérdését. A korszak pedagógiai kérdéseivel foglalkozó szakemberei közül, többek között e két kutató rendszeresen publikált gyermeknevelési kérdésekről, valamint az apák szerepéről a gyermeknevelésben (Pukánszky, 2002).

Legouvé jelentőségteljesen formált véleményt a női jogokról és társadalom női nemhez való hozzáállásáról, Legouvé fontosnak tartotta, hogy a nők is m  velhess  k magukat. A női jogok mellett kiemelt figyelmet szentelt a gyermekekhez való viszonyulásának kutatására. Továbbá egy olyan kérdéssel is foglalkozott, amely akár napjainkban is releváns kérdés lehet: a születendő gyermek milyen hatással van a sz  l  kre, milyen érzéseket vált ki asz  l  kb  l. K  vetkezk  sk  ppen megfigyelhető, hogy a 19. század szeml  letm  dj     les váltásokat mutatott. M  g a távolságtartó, autokratikus szemlélet megmaradt számos családi környezetben, addig a szeretetteljes, humánus gyermeknevelés is előtérbe került, t  h  t elindultak azok a v  lt  z  sok, amelyek a gyermeki személyiség és a társadalom számára is előnyössé váltak (Pukánszky, 2002).

A 19. században a gyermekvállalás gondolata csökkent a családok körében. A korábbi nagycsal  dokat felváltották a kiscsaládok. A szakemberek   gy v  lt  k, hogy ennek köszönhetően kezdtek el a szülők emocionálisan jobban kötődni gyermekükhöz. Megjelent a Rousseau-i t  lf  lt  s gondolata is, melynek hátterében úgyszintén a kevesebb gyermek vállalását tartották meghatározónak. Az idő előrehaladtával a könyvkiadás és egyéb művészeti ágak, mint például festés, is elkezdett nagyobb hangsúlyt fektetni az idealizált családkép megeleven  t  s  re. Egyre jellemzőbbé vált a gyermekközpontúság. Az apa szerep  h  z egyre inkább hozzátartozott az anyák gyermeknevel  s  be való bekapcsolódás (Pukánszky, 2001).

A 20.   s 21. század mindennapjaiban megfigyelhető, hogy az apák szerepe mekkora v  lt  z  sokon ment keresztül: ami érinti például a gyermekek testi fegyelmezését, az anyagi helyzet megteremtését, az anyával közösen történő gyereknevelést. Megeml  t  nd   Jorgen Lorentzen, aki kutatásaiban foglalkozott az apaság egy új oldalának vizsgálatával és újabb perspektívából közelítette meg a kérdéskört. A vizsgálataiban rámutat arra, hogy Norvégiában 1993-ban vezett  k be az apasági szülői

szabadságot. Az apa-kvóta bevezetésekor 4 hét volt az apáknak járó szülési szabadság, és a norvég kispapának csupán 2-3 százaléka élt ezzel a lehetőséggel. A családi nevelést a norvég állam a megfizethető óvodai ellátással, illetve a jó iskola utáni programokkal támogatta (Makó & Veszprémi, 2017). Érdekességként említhető, hogy Lorentzen az apa szerep értelmezésében két fogalmat vezet be: családért-apa és családban-apa. Az első fogalom a korai nézetek alapján a családban az apa jelentéssel bír, míg a másik értelemben az apa családban betöltött bensőséges megnyilvánulását jelenti. Lorentzen elmélete szerint az apa szerepe a társadalom által meghatározott. A társadalmi értékek, normák határozzák meg a férfiakat szerepeiket illetően (Benedek & Dorner, 2015).

Lorentzen az apai szerepek szempontjából három korszakra bontja fel történelmünket az 1850-es évektől indulva. Az 1850-es évektől az 1927-es évekig az apák otthon töltötték idejüket a családjukkal. Részt vettek a nevelésben, gondozásban, valamint az ő felelősségük volt a gyermekkel és a családdal kapcsolatos felelősségvállalás. Ezt követően 1960-ig történt meg a házassági reform. A házassági törvény célja az egyenrangúság megteremtése volt. Ennek jellemző sajátossága, hogy a férfiak „kiszakadtak” a családból a pénzkeresés miatt és az anya vette át a gyermeknevelés szerepét. A házassági reform ezáltal hatalmas egyenlőtlenséget teremtett meg a nők és a férfiak között, amelynek nyoma a mai napig megfigyelhető. Az 1970-es években a nők egyre inkább kifejezték az ellenérzésüket ezzel kapcsolatban, melynek következtében idővel a férfiak ismét családjuk részévé válhattak. Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a kulturális és társadalmi normák nagy szerepet töltek és töltenek be jelenleg is az apai szerepekben (Lorentzen, 2014).

A 20. század közepétől a nők egyenjogúságra törekvése a férfi és női szerepek megváltozásához vezettek. A családmodellekben családon belüli munkamegosztás történt, amely a harmonikus családi légkör megteremtésére irányult. A nők nagyobb szerepet töltek be a munkavállalásban, így a férfiak egyaránt részt vettek a gyermeknevelésben, így segítve a nőket. Míg értelmet nyert, hogy a nemek közötti szerepmegosztás pozitív hatással bír, így arra is rádöbbenek, hogy a gyermek életében ugyanolyan fontos részt tölt be emocionálisan az apa, mint az anya. Az apák is személyiségfejlesztői szerepet tudnak betölteni gyermekük életében, valamint hozzájárulnak ahhoz, hogy gyermekük harmonikusan nevelkedjen. Tehát megállapítható, hogy a gyermeknevelés szoros összefüggéseket hozott a nemi sztereotípiákkal párhuzamban, ebből következően fellazultak a feminin és maszkulin jellemzők is, továbbá elkezdtek keveredni a családon belül betöltött szerepek. Az apák és anyák

gyermekük közös nevelése során nagyobb hangsúlyt fektettek a gyermek nevelésére, későbbi életére. Kutatások mára már kimutatták, hogy a férfiak szívesebben vesznek részt a gyermeknevelés azon feladataiban, amelyek érzelmileg közelebb állnak hozzájuk (közös játék, feldobálás), így a gondozási feladatokat inkább az anyák látják el (Bujna, 2009).

A 21. századra világunkat technikai és modern változások egyaránt érintették, amelyek nagy befolyással voltak társadalmunkra. A családmodellek megváltozásával és a családon belüli szerepmegoszlással új értelmezést nyert a család fogalma (Kovács & Kékes Szabó, 2016). Habár a 21. század jelentős változásokat hozott, Európában az apák még mindig szembesülnek azzal, hogy szerepkonfliktusokba esnek, mivel az apa szereppel kapcsolatos nézetek a különböző társadalmakban még mindig megosztók. A 21. századi apák elvárásai között jelen van a családfenntartói szerep, azonban sokan már úgy vélekednek, hogy inkább a családcentrikusságnak kellene előtérbe kerülnie, tehát olyan apákat vár el a társadalom, akik partnerükkel közösen nevelik gyermeküket és aktív részt vállalnak a családi életben (Takács, 2017). A 21. század számára az apaság egyre fontosabb tényező lett. Erre mutat példát, hogy az internetes szférában és a könyvesboltok polcain is előszeretettel jelennek meg férfiaknak gyermeknevelésről szóló tartalmak. Emellett a férfiak is elkezdtek lelkesen részt venni az apaság feladataiban. Ebből következtethető, hogy az emberek emocionálisan és empatikusan is változáson mentek keresztül a kor előrehaladtával. A családban megjelenik a kölcsönös tiszteletre épülő légkörét, amelyben a gyermeknevelés két szülő feladatává vált (Takács, 2017).

John Gottmann kutatásában három férfit hasonlított össze, akik eltérő nevelési stílusú apai szerepet töltöttek be a mindennapok során. John Gottman kutatásainak Haim G. Ginott pszichológus szolgált alapul. Megállapította, hogy az érzelmi szerepeknek az apa részéről stabil hatóereje van, tehát elengedhetetlen a gyermeknevelésben. Azt is kimondta, hogy a 21. században az apák sokkal nagyobb szerepet töltenek be a gyermeknevelésben, amely örömteli, azonban fontos kiemelni ennek a tartalmát is, amelynek pozitív hatással kell lennie a gyermek személyiségfejlődésére (Gottman, 2016).

Magyarországon napjainkban már olyan szintekre jutottunk el, hogy az anya tisztelete mellett az apák megbecsülése is előtérbe került. Ezt példázza az is, hogy az édesanyák megünneplése mellett megjelent a külföldi gyakorlatból átvéve, az apák ünneplésének szokása is, amelyet egyre több intézmény és szféra kezd alkalmazni.

Egy 2023-ban végzett kutatásban Csák Zsolt és Fényes Hajnalka, Kelet-Magyarországon az apák gyermeknevelésében való részvételét, valamint az apák és az

iskolák kapcsolatát vizsgálta. Megfigyelték, hogy a mai apák milyen mértékben képesek kapcsolódni gyermekükhöz, segítséget nyújtani számukra az iskolai tanulmányokban, illetve életük aktív részesévé lenni. A kutatás során 14 kisgyerekes apát interjúoltak meg. A vizsgálatban az apák otthoni szerepvállalását, az apák és az iskola közötti kapcsolatot, valamint az ezeket befolyásoló tényezőket kutatták. Megállapítást nyert, hogy az apák aktív részvételét több tényező is befolyásolja. Így például a motiváció és az apakép. Tehát meghatározó az, hogy milyen élményeik, illetve tapasztalataik vannak az apáknak az apa szerepével kapcsolatban. Továbbá, nagy szerepet játszik az, hogy az apák milyen képességekkel rendelkeznek, mi jellemzi az önértékelésüket, illetve a környezeti támogatás, vagy a munkahelyi keretek is befolyásoló tényezők. A vizsgálati eredmények alapján láthatóvá vált, hogy a legtöbb apa (egy kivétellel) rendszeresen segít gyermekének az iskolához köthető tevékenységekben. Az interjúk szerint mindannyiuk célja, gyermekük jobb jövőjének és nagyobb boldogságának elérése volt. Az iskolai részvételüket tekintve azonban nem volt ilyen egységes a kép. Az apák bevonása gyermekük iskolai életébe elsősorban attól függött, hogy mekkora „hasznot” és „költséget” láttak az iskolai eseményeken való részvételből. A szerzők megállapítják, hogy az apák iskolai életbe történő bevonásának növelése az apák képességeikbe és önmagukba vetett hitük növelésével érhető el. Ennek egyik lehetséges módja az iskolák „apa kompatibilisebbé” tétele (Csák & Fényes, 2023).

Mindezek alapján látható, hogy a 21. században még kialakulatlan, és pontatlan kapaszkodói vannak az apa szerepnek, valamint behatárolatlan folyamatai vannak. Továbbá folyamatos változóban vannak a gyermeknevelési felfogások, gyermeknevelési módszerek is, ezért fontos és aktuális ezzel a témakörrel foglalkozni. A nők és a férfiak szerepei a mindennapokban és később a családvállalásban is jelentősen eltérnek. Ezek az eltérések függenek a két nem fizikai képességeitől, amelyből következtethetünk a férfiak magasabb teherbíróképességére a munkavállalás során, de meghatározó tényező a társadalmi, valamint a gazdasági helyzet is. A mai családok és ezáltal a benne résztvevő nők és férfiak, továbbá az általuk alakított szerepek folyamatos átalakuláson mennek keresztül. A nemi szerepek nagy befolyásoltsággal vannak a munkavállalásra, de a magánéleti tényezőkre is, mint például a gyermekvállalásra vagy a háztartási feladatokra (Murinkó, 2014). Manapság a társadalmi élet bizonytalansága rányomja bélyegét a szociális kapcsolatainkra. A kutatások, amelyek a megbízhatóság és bizalom kérdéseit bontogatják (Giczi & Sik, 2009) rávilágítanak arra, hogy bizalmi kapcsolataink erőtlennek látszanak (Szabó-Tóth, 2017).

Gyermekvállalási kutatások szerint Magyarországon az utóbbi időkben a családok nem vállalnak annyi gyermeket, amely a kívánt szám lenne (Blaskó, 2006; Spéder, 2011; Monostori, Őri & Spéder, 2015). Ennek hátterében megtaláljuk, hogy az iskolázottabb emberek egyre jobban kitolják a gyermekvállalás éveit, illetve a magasabb társadalmi szinten élők is később vállalnak gyermeket, tehát az iskolai tanulmányok, esetleg a karrierista életmód befolyásoló tényező a családalapítás során. (Szabó-Tóth, 2017).

A gyermek érkezésekor a női és férfiszerepek tovább tagolódnak és döntő szerepet töltenek be a csecsemő életében. A legtöbb szakirodalomból megállapítható, hogy a férfiak az anyagi háttérrel teremtik meg, míg a nők főként a gondozási feladatokat látják el. Makay Zsuzsanna és Spéder Zsolt 2018-ban a KSH országos adatai alapján készített elemzést, melyben a demográfiai adatokat vizsgálták a férfiak termékenysége, majd az apák háztartási szerepében, gyermeknevelésben betöltött szerepében. Mivel eddig a nők adataira koncentráltak, érdekesnek bizonyult, hogy a férfiak adatait is elemezni kívánták (Makay & Spéder, 2018).

Egy magyar kutatásban, amelyet Makay Zsuzsanna és Spéder Zsolt végeztek el magyar háztartásokban, azt vizsgálták, hogy az anyák és apák háztartási feladatai mennyire oszlanak meg egymás között, ezáltal arra következtetve, hogy a két fél egyenrangúsága hogyan valósul meg otthoni körülmények között (Makay & Spéder, 2018). A kutatás szerint mind az anyák, mind az apák részt vesznek a háztartási feladatokban, de a nők több időt töltenek el háztartási teendőkkel, valamint gyermekneveléssel, mint a férfiak. Továbbá a férfiak szívesebben végeznek háztartási feladatokat társukkal közösen, mint egyedül. Ebben a kutatásban is beigazolódik, hogy a férfiak inkább anyagi támogatást nyújtanak családjuk számára, míg a nők a gondozási szerepben vesznek részt. A kutatásban vizsgálták a nők munkába való visszatérését, amely során elvárható lenne a férfiak és nők háztartási feladatokban való nagyobb megoszlása, hiszen a család mindkét fője aktív munkavállalóvá válik, azonban az otthoni teendők még mindig a nőkre hárulnak magasabb arányban. Makay és Spéder itt megemlíti a Hottschild-féle „második műszak” fogalmát, amely azt jelenti, hogy a nőkre általánosan a munkahelyi idő után az otthoni teendők is hárulnak, míg a férfiak a munkahelyi környezetüket elhagyva sokkal inkább a szabadidejük eltöltésére koncentrálnak otthonukban (Makay & Spéder, 2018).

1.2. A gyermek kötődése az apához

A kötődést többféleképpen határozhatjuk meg: lehet szeretet, ragaszkodás, egy szoros érzelmi kapcsolat, amelynek lehet negatív és pozitív oldala. Az anya-gyermek közötti kötődés fontos a kisgyermek életében. Az anya átadott mintái és megnyilvánulásai hatnak a gyermek későbbi személyiségjegyeire is. A kötődés mintázatai meghatározzák majd a gyermek viszonyulását a későbbi szociális kapcsolataiban is (Zsolnai, 2018).

A gyermek általános esetben elsősorban az anyához kezd kötődni. Az anya látja el azokat a gondozási feladatokat, amely során a csecsemőben egyfajta kötődés alakul ki felé. A gyermek kötődését az édesanyához számos tudós vizsgálta kutatásaival. Ilyen volt René Spitz, aki a hospitalizmust kutatta, vagy Harlow „szeretet” kutatásai, kísérletei. Továbbá megemlíthető Lorenz, Freud és John Bowlby neve is. Utóbbi kiemelkedőt nyújtott az érzelmi kötődés kutatásával, amelyhez Harlow állatkísérletei és Freud is alapul szolgált. Bowlby a kötődés mintáját és származását vizsgálta. Megállapította, hogy a csecsemő kötődése függ a szükségletei kielégítésétől (Makó & Veszprémi, 2017).

Az apához később alakul ki kötődése a gyermeknek, hiszen a gondozási feladatokat az anya látja el elsősorban, ezért az apák szerepe később kap nagyobb jelentőséget a gyermek élete során. Szélsőséges példák vannak és lesznek is, de általánosan az édesanya, vagy az édesapával való együttes jelenlét a legmeghatározóbb. Egy kutatás során (Ross Parke, 1979) az édesanyák engedélyével és jelenlétével láthatták el az apák a gyermek körüli gondozási feladatokat. Mint kiderült, az apák ugyanúgy el tudják végezni ezeket a teendőket. Tehát egy édesanya és édesapa egyaránt képes gyermekének megóvására és gondozására, azonban együttesen sokkal intenzívebben tudnak részt venni a gyermek életében (Cole & R. Cole, 2006).

A gyermek első életévében az apák nem tudnak olyan szerepet betölteni gyermekük életében, mint az anyák, ezért az apákban frusztráció is kialakulhat, tehát fontos éreztetni velük, hogy ugyanúgy ők is mintát tudnak nyújtani gyermekük számára (Benedek & Dorner, 2015).

A szakirodalmak általában arról szólnak, hogy az anya életében mekkora változások történnek a fogantatás során, amely igaz, de egy férfi ugyanúgy krízishelyzetként éli meg a történeteket. Egy férfi élete is megváltozik a gyermek születése során, amelyet Freud „szülési irigységnek” nevezett el. Lamb (1975) kutatása szerint az apa játszópartner gyermeke életében. Kutatásában megállapította, hogy habár a nők több időt töltenek el gyermekeikkel gondozási feladataikkal és játékkal, az apákkal történő játék emocionálisan fokozottabb és élménygazdagabb játékot jelent a gyermek

számára. Továbbá a szenzitív kommunikáció az apa részéről is megtörténik a gyermekkel történő közös kommunikáció során (Lamb 1975).

Az apa-gyermek kötődés szintén jellegzetes erővel bír, de a kisgyermeket másféle érzelmek kötik az édesapjához. Ezért az apa-gyermek kötődésben az apa személyisége és nevelési stílusa meghatározó tényező. Ranschburg Jenő (2009) négyféle szülői nevelési stílust különít el, amelyek két nagy csoportra oszthatók: melegre és hidegre, azon belül további kettőre: korlátozóra és engedékenyre (Benedek & Dorner, 2015).

Ainsthworth kutatása (1970) során hatvan csecsemőt figyeltek meg először az egyik szülővel, majd a másikkal. Kísérleti körülmények között a gyermeket húsz percen keresztül figyelték meg játék közben, mely során a szülők elhagyták a szobát, illetve visszatértek, ezzel megteremtve az ismerős és ismeretlen jelenlétének élményét. Ez a helyzet a gyermek élete folyamán is megjelenik. Mint kiderült, a gyermek kapcsolata és kötődése egy és ugyanaz mindkét szülő irányába. Viszont voltak olyan gyermekek, akik az egyik szülőjükben nem, vagy egyikben sem bíztak. Összesen négyféle kötődési típust különítették el, melyek a későbbi felnőtt korra is hatással vannak: elutasító, elkerülő, szorongó, biztonságosan kötődő. A kísérlet alapján tehát következtethetünk arra, hogy a gyermek életében mindkét szülő jelenléte fontos. Bowlby szerint a szülő-gyermek kapcsolatban a kötődés kialakulása a gyermekben lehet pozitív vagy negatív irányú (Bowlby, 2009). Az embernek többféle kötődési mintája létezhet: a biztos kötődés, a szorongásos és dacos kötődés, illetve az elkerülő viselkedés. Ezek a kötődési minták a szülő személyiségéből is viselkedéséből fakadnak (Bowlby, 2009). Egy kötődés lehet bizonytalan vagy bizalmas is. A kötődés adódhat bántalmazásból is (Makó & Veszprémi, 2017).

A kötődés szerepe a családi légkör mellett az óvodában is megjelenik. A gyermek számára az óvodában az óvodapedagógus biztonságot nyújt a gyermek számára, például azzal, hogy szeretetteljesen viszonyul a csoportban lévő gyermekek felé.

1.3. Az apa szerepe az óvodai nevelésben

Az óvodai nevelés során az édesapáknak jelentős feladataik vannak, hiszen mintát kell adniuk gyermekük számára, aki a család mellett egy újabb szocializációs színtérbe próbál beilleszkedni. A magyar óvodai nevelés az évek során rengeteg változáson ment keresztül tartalmi elemeiben, amely hatással volt a kisgyermeknevelésről való gondolkodásra is. Napjainkban is folyamatosan változik az óvodai nevelés elméletéről és gyakorlatáról

alkotott gondolkodás. Ez érinti az apák kisgyermekes óvodai nevelésében betöltött szerepét is.

A magyar óvodai nevelés kereteit a 363/2012. (XII.17.) Korm. rendelet alapján az Óvodai nevelés országos alapprogramja (röviden ÓNAP) adja, amely a hazai hagyományokra, szokásokra, értékekre épül (ÓNAP, 2012). Az óvodai nevelés célja, hogy gondoskodjon a gyermekről, kibontakoztassa a gyermek személyiségét, kiegészítse a gyermek családi nevelését. (ÓNAP, 2012). „Az óvodai nevelés célja az, hogy elősegítse az óvodások sokoldalú, harmonikus fejlődését, a gyermeki személyiség kibontakozását, a hátrányok csökkenését, az életkori és egyéni sajátosságok, valamint az eltérő fejlődési ütem figyelembevételével (ideértve a kiemelt figyelmet igénylő gyermekek ellátását is)” (ÓNAP, 2012, p. 3). Az óvodai nevelés feladatai közé tartozik az egészséges életmód megteremtése; az érzelmi, erkölcsi és az értékorientált közösségi nevelés; az anyanyelvi, az értelmi fejlesztés és nevelés megvalósítása (ÓNAP, 2012).

Az óvoda kiválasztása során fontos, hogy a különböző óvodai intézmények csökkentsék a szülőkben megjelenő félelmeket, aggályokat. Az óvodaválasztást befolyásolhatja, hogy vajon a gyermek a választott óvodában jól érezné-e magát, fennáll-e a kölcsönös bizalom az óvodapedagógussal és az ott dolgozókkal szemben, az óvoda szokás- és szabályrendszere mennyire van összhangban az otthoni szokásokkal (Pivókné, 2017).

Az óvodai nevelés meghatározó tényezője az óvodapedagógus és a gyermek kapcsolatának minősége. Az óvodapedagógust munkájával megpróbálja a családi nevelést kiegészíteni, szakmai tudásával segítséget adni a szülőknek. A pedagógusi munka egy segítő foglalkozás, és mondhatni szociális foglalkozás, hiszen a pedagógus segítségével történik meg a gyermekek társadalomba való beilleszkedése. A pedagógus formálja a gyermek személyiségét, ismereteket ad át, szocializál a társadalomba, zavarfelismerő és zavarhelyrehozó tevékenységet lát el, családgondozó szerepet biztosít, és szűrő-diagnosztizáló szerepet tölt be. Egy óvodapedagógus feladata empatikusan hozzáállni a gyermekhez és családjához, s ezáltal korrigálni és kiegészíteni a családi nevelést. Azonban fontos, hogy munkájával csak kiegészítse a családi nevelést, ne pedig helyettesítse, hiszen a család az elsődleges nevelési és szocializációs színtér egy gyermek számára (Járai, 2015).

Emellett nagyon fontos, hogy a pedagógus megfelelő érzékenységgel forduljon az óvodás gyermekhez. Továbbá az óvodapedagógus feladatai közé tartozik a megfelelő kapcsolat megteremtése a szülőkkel. Egy óvodapedagógusnak nem csak a gyermek

számára kell biztosítani egyfajta biztonságos közeget, hanem a szülő felé is elfogadó attitűddel kell viszonyulnia. A gyermek óvodai életbe való befogadása és szocializálása mellett a szülőt is be kell vonni az óvodai nevelésbe, hiszen az óvodapedagógus-szülő kapcsolatrendszer együttesen segíti a gyermek személyiségének fejlődését. A szülő és az óvodapedagógus között többféle kapcsolattartás lehetséges: elsődleges az óvodába lépés előtt a családlátogatás, ahol a pedagógus feladata bizalmat kialakítani a családban és a gyermekben (Dombi & Soós, 2010). A gyermek családjával való kapcsolatnak lojálisnak kell lennie (Pivókné, 2013).

Az óvodapedagógus családdal való együttműködésének hitelessége rendkívül lényeges, hozzájárul a gyermek fejlődéséhez (Pivókné, 2013). Fontos, hogy a szülő érezze, hogy megbecsült félként tekintünk rá és partnerként kezeljük őt. Biztosítsuk a szülőt arról, hogy gyermekét korszerű és az egyéni sajátosságokat figyelembe vevő módszerekkel neveljük, tervszerűen és átgondoltan foglalkozunk vele (Dombi & Soós, 2010). A szülői részvételnek az óvodai nevelésben van informális és formális formája (Jávorné, 2004).

Összességében megfigyelhető, hogy az apák szerepe rengeteg változáson ment keresztül az elmúlt évtizedekben, s ezzel párhuzamban a családok szerkezete is változó képet mutat. Éppen ezért kap jelentőséget az apák kisgyermekük óvodai nevelésében betöltött szerepének vizsgálata. Fontos, hogy az anyák mellett az apák szerepéről is szót ejtsünk, hiszen az apák ugyanannyira jelentősek gyermekük személyiségének kibontakozásában, mint az anyák. Ma már egyre elfogadottabb az a tény, hogy az apák nem csak családfenntartói szerepet töltenek be, hanem gyermekük nevelésében és gondozásában is meghatározó a jelenlétük.

2. A vizsgálat módszerei és eszközei

A vizsgálat céljai és kérdései

A vizsgálat célja az apák kisgyermekük életében betöltött szerepének feltárása az apák szemszögéből. A vizsgálat annak megismerésére irányul, hogy (1) mennyire gondolkodnak különbözően a vizsgálatba bevont apák az apaság fogalmáról; (2) hogyan gondolkodnak az apai és anyai feladatokról, valamint (3) milyen szerepet töltenek be napjainkban kisgyermekük életében. Célul tűztem ki az apák családban betöltött szerepének és a nevelési szokásainak a megismerését. (4) Továbbá célom volt az apák és az óvoda kapcsolatának többszemponútú vizsgálata. Fontosnak tartottam feltárni az apák óvodapedagógussal történő kapcsolattartásának sajátosságait.

A vizsgálat során a következő kérdésekre kerestem a választ: Mi az apa szerepe napjainkban a család életében és a kisgyermek életében a vizsgálatba bevont apák szerint? Hogyan vélekednek az óvodai ellátást igénybe vevő apák a saját családi és a gyermeknevelési feladatrendszerükről? Milyen tevékenységeket tartanak inkább az édesanya, illetve inkább az édesapa feladatának? Milyen kisgyermekükkel közösen végzett tevékenységeket preferálnak a kitöltő apák? Mi jellemzi az apák óvodával való kapcsolatrendszerét?

Vizsgálati módszer

A kutatási témám vizsgálatához kvantitatív és kvalitatív empirikus kutatást végeztem. A kutatás során kérdőíves adatfelvételt folytattam kisgyermekeket nevelő apák körében ($n = 61$). A kérdőívet összesen 67 személy töltötte ki, melyből 61 kérdőív volt értékelhető. Csak azokat a kitöltött kérdőíveket vettem alapul, melyeket apák töltöttek ki. Az adatgyűjtés 2023 tavaszán történt, online kérdőíves felületen. A kérdőívem összeállításához alapul szolgált Benedek Szidónia Anna és Dorner László hasonló témakörben végzett kutatásának kérdőíve.

A kérdőívben összesen 28 kérdést tettem fel. A kérdőív főleg rangsorolási feladatokat tartalmaz. A demográfiai kérdéseket követően két témakörrel kapcsolatosan szerepeltek kérdések. Az egyik kérdéskör az apák család- és gyermekük életében betöltött szerepére és feladataira irányult. Itt a kitöltőknek arról kellett véleményt formálniuk, hogy miként gondolkodnak az apa- és anya szerepekről, mennyi időt töltenek gyermekükkel, milyen gyermeknevelési szokásaik vannak. A másik kérdéskör az apák óvodában

betöltött szerepére vonatkozott, valamint az óvodapedagógusokkal és az óvodával történő együttműködésre.

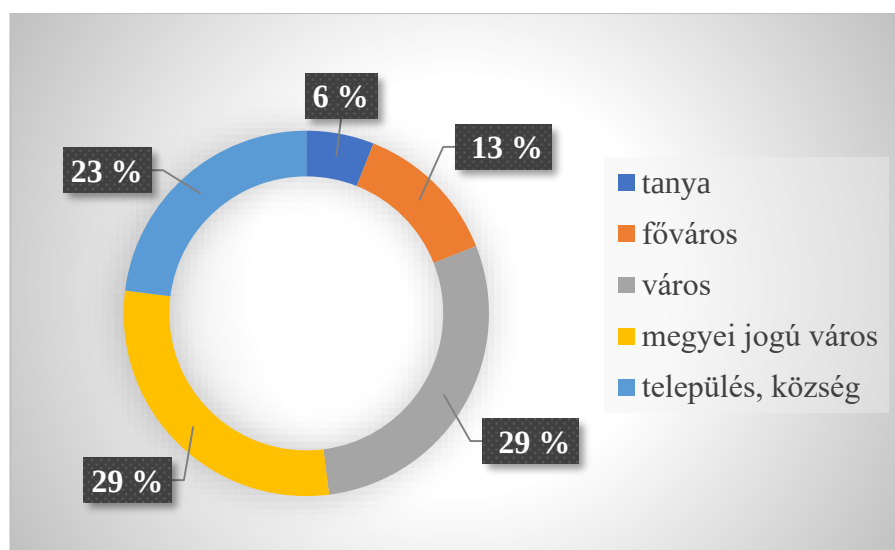
A kérdőív zárt és nyitott kérdéseket egyaránt tartalmazott. A válaszadás önkéntes és anonim módon történt. A válaszokat kvantitatív és kvalitatív módszerrel elemeztem. Az eredményeket ábrákkal, táblázatokkal, valamint diagramokkal szemléltettem.

Az adatfelvétel menete

A kismintás empirikus vizsgálatot kérdőív formájában online felületen végeztem el. Az adatfelvétel 2023 februárjától, 2023 májusig tartott. Mivel a vizsgálatot az apák szemszögéből végeztem, az apákat kértem a kérdőív kitöltésére. A kérdőívet azonban anyák (5 fő, 7 %), illetve nagyszülő (1 fő, 1 %) is kitöltötte. Ezeket az eredményeket nem vettem figyelembe. Összesen a 67 kitöltött kérdőívből, 61 kérdőív eredményeit (91 %) elemeztem az eredmények bemutatása során. A vizsgálat nem reprezentatív, az eredmények csak a kitöltő apák vonatkozásában érvényesek. A kutatás jelentősége, hogy tendenciákat mutat az apák otthoni nevelését és óvodai nevelésbe való bevonódását illetően.

Minta bemutatása

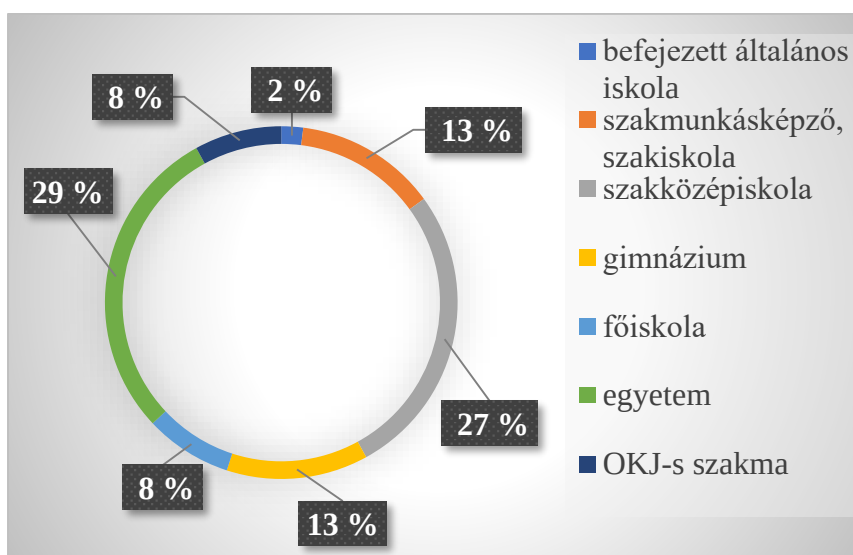
A kitöltők életkora 25 évtől 55 évig terjed. Kérdésekre 61 fő (100 %) választ kaptam, melyből 14 fő a húszas éveiben (23 %), 26 fő a harmincas éveiben (43 %), 19 fő a negyvenes éveiben (31 %), és végül 2 fő az ötvenes éveiben (3 %) jár.

1. diagram: A megkérdezettek lakóhely szerinti megoszlása

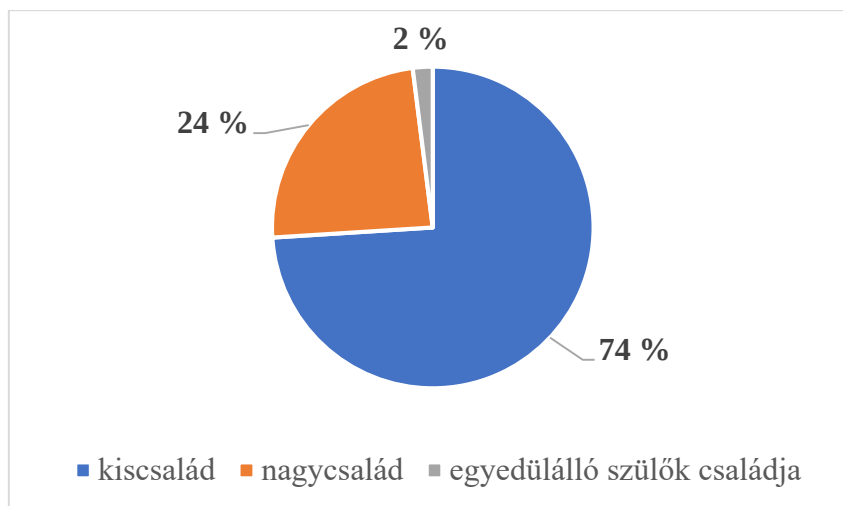
A kitöltőktől kértem, hogy adják meg lakóhelyük típusát. A fenti ábrán látható (lásd 1. diagram), hogy a kitöltő apák legnagyobb arányban városban (29 %, 18 fő) és megyei jogú városban laknak (29 %, 18 fő), míg legkevesebben tanyán (6 %, 3 fő) élnek. A fővárosban a kitöltők 13 %-a (8 fő), településen, községben pedig 23 %-a (14 fő) él. Összességében elmondható, hogy a válaszadók többsége városi és megyei jogú városi környezetben él.

A következő ábrán (lásd 2. diagram) a kitöltő apák iskolai végzettségének megoszlása jelenik meg, mely során látható, hogy 61 főből (100 %), 1 fő (2 %) általános iskolai végzettséggel, 5 fő (8 %) a főiskolai 17 fő (29 %) egyetemi diplomával, 5 fő (8 %) az OKJ-s végzettséggel rendelkezik, fele-fele arányban vannak jelen a gimnáziumi érettségivel rendelkezők (8 fő, 13 %) és (8 fő, 13 %) a szakmunkás/technikumi végzettségűek, továbbá 16 fő (27 %) szakközépiskolai érettségivel rendelkezik.

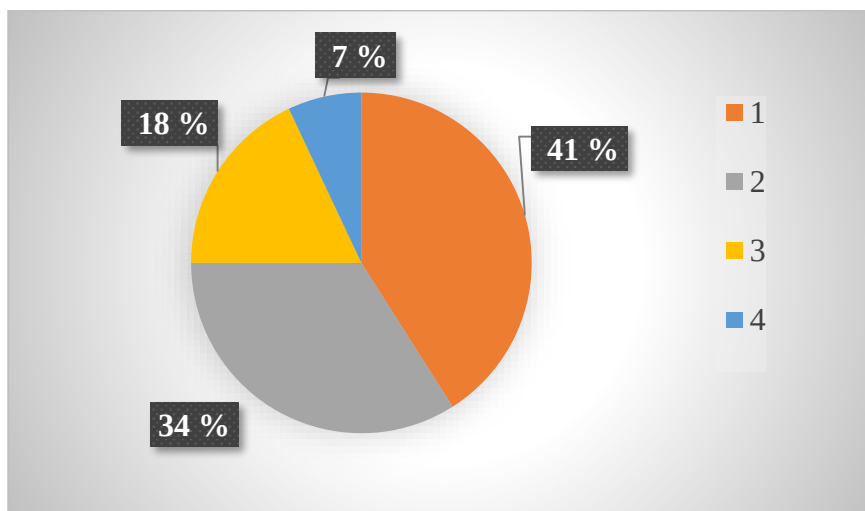
2. diagram: A megkérdezettek iskolai végzettségének megoszlása

A következőkben a megkérdezett apák családi életére vonatkozóan tettem fel kérdéseket (lásd 3. diagram). A megkérdezettek többsége nukleáris (anya, apa, gyermek(ek) kapcsolatára épülő) családban él. A válaszadókból 45 fő (74 %) kiscsaládos, 15 fő (24 %) él nagycsaládban és 1 fő (2 %) egyedül neveli a gyermekét. Érdekességgént említem meg, hogy egyes kitöltők a házi állataikat is családtagként nevezték meg. A válaszadók között a többgenerációs családok és egy, a gyermekét egyedül nevelő apa is megjelent.

3. diagram: A kitöltők családi megoszlása

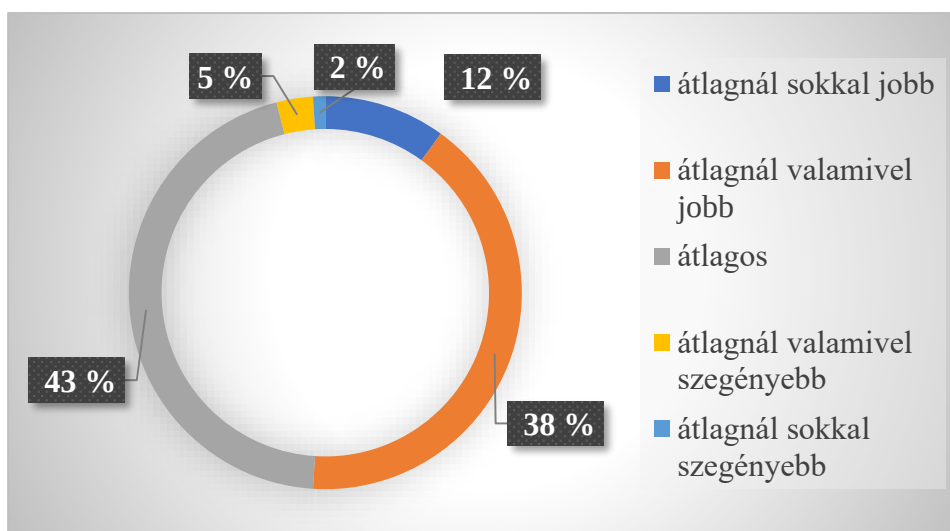
Lényegesnek tartottam megkérdezni, hogy a válaszadó apák hány gyermeket nevelnek egy családban (lásd 4. diagram). A kitöltők között 4 főnek (7 %) van 4 gyermeke, 11 főnek (18 %) 3, valamint 21 főnek (34 %) 2, továbbá 25 főnek (41 %) 1 gyermeke. Összességében a mintában szereplő legtöbb család 1 vagy 2 gyermeket nevel, amit az alábbi diagramban is szemléltettem.

4. diagram: A megkérdezettek megoszlása a családjukban nevelkedő gyerekek száma szerint

Általában az emberek számára az anyagi biztonság megteremtése elengedhetetlen tényező a család szempontjából. Jellemzően az apák sokkal nagyobb hangsúlyt fektetnek az anyagi jólétre, mint az anyák. A kérdéseknél kitértem a család anyagi helyzetére is. A következő ábra az apák családjának anyagi helyzetét mutatja be. Az ezzel kapcsolatos

kérdésben a válaszadó apáknak azt kellett eldönteniük, hogy mennyire ítélik meg rossznak, stabilnak vagy épp kiválónak az anyagi helyzetüket (lásd 5. diagram). A válaszadók közül 1 fő (2 %) választotta az átlagnál sokkal szegényebb opciót, 3 fő (5 %) az átlagnál valamivel szegényebb opciót, 26 fő (43 %) az átlagos választ, 23 fő (38 %) az átlagnál valamivel jobb opciót és végezetül 8 fő (12 %) az átlagnál sokkal jobb opciót.

5. diagram: A megkérdezettek megoszlása az anyagi helyzet megítélése szerint

Az alábbi kérdésben az óvodába járó gyermek életkori megoszlására voltam kíváncsi.

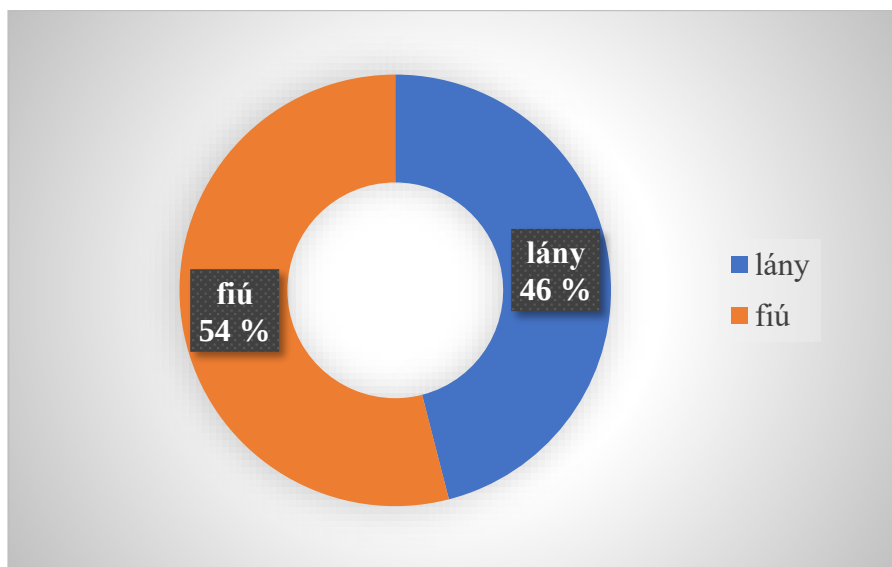
Magyarországon a gyermekek óvodakötelezettsége abban az évben kezdődik, melyben a gyermek augusztus 31. napjáig betölti harmadik életévét. Tehát ha a gyermek abban az évben nem tölti be az elérendő életkort, illetve, ha augusztus 31.-ét követően tölti be, akkor nem kell óvodába járnia abban az évben. A szülő köteles beíratni gyermekét az óvodába, ha elérte a megfelelő életkort (ÓNAP, 2012).

Az alábbi táblázatban (lásd 1. táblázat) a kitöltő apák gyermekeinek életkori megoszlása látható a megadott válaszokból megszerkesztve. A megadott válaszok alapján 2 fő (3 %) gyermeke 2 éves, 9 fő (15 %) gyermeke 3 éves, 1 fő (2 %) gyermeke 3,5 éves, 16 fő (26 %) gyermeke 4 éves, 10 fő (16 %) gyermeke 5 éves, 2 fő (3 %) gyermeke 5,5 éves, 15 fő (25 %) gyermeke 6 éves, 6 fő (10 %) gyermeke pedig jelenleg 7 éves.

1. táblázat: A megkérdezett apák gyermekeinek életkori megoszlása

A gyermek életkori felsorolása a megadott válaszok alapján	Gyakoriság	Százalékos megoszlás
2	2	3
3	9	15
3,5	1	2
4	16	26
5	10	16
5,5	2	3
6	15	25
7	6	10
Összesen	61	100

Az utolsó demográfiai jellegű kérdésben megkérdeztem, hogy fiú vagy lány gyermeke van-e a válaszadó szülőnek (lásd 6. diagram). Összesen 61 főből (100 %) 28 fő (46 %) válaszolta, hogy fiú gyermeke/gyermekai vannak és 33 fő (54 %), hogy lány gyermeke/gyermekai vannak. Így a vizsgálatban közel fele-fele arányban nyilatkoztak úgy, hogy lány- vagy fiúgyermek(ük) van. Az alábbi kör diagram során a fiú és lány gyermekek megoszlása tekinthető meg.

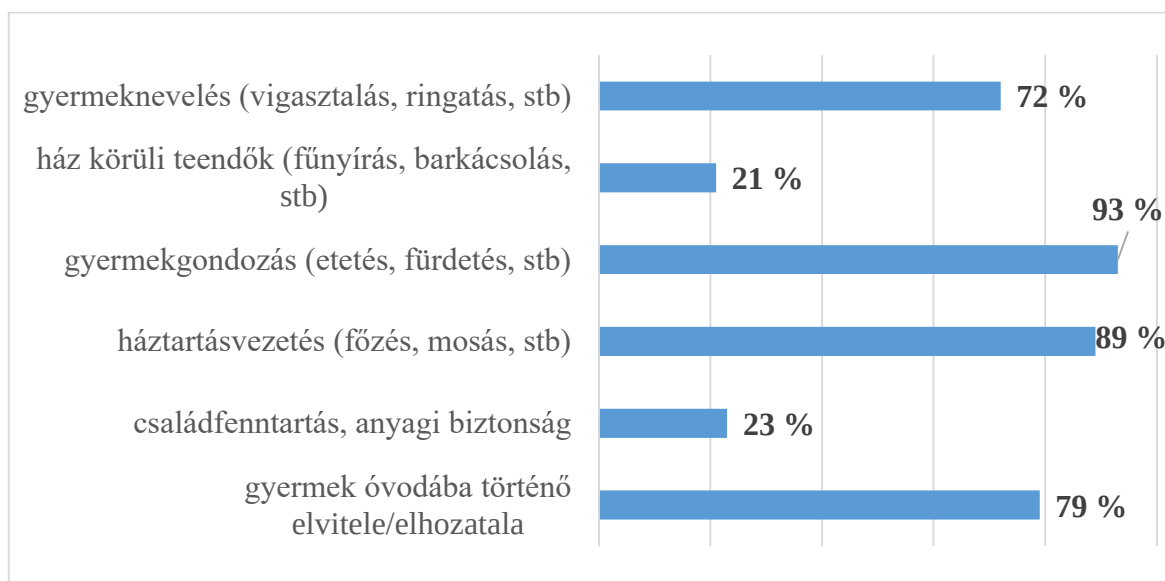
6. diagram: A megkérdezettek gyermekeinek nemek szerinti megoszlása

3. A vizsgálat eredményeinek bemutatása és elemzése

3.1. Az apa otthoni/családi légköre

Vizsgálatom során fontosnak tartottam az apák családi- és óvodai nevelésben betöltött szerepét külön vizsgálni, figyelembe véve, hogy az óvoda és a családi környezet két külön nevelési és szocializációs színtér, ugyan szorosan kapcsolódik egymással.

A háztartásbeli szokások és feladatok megoszlása a családi környezetben

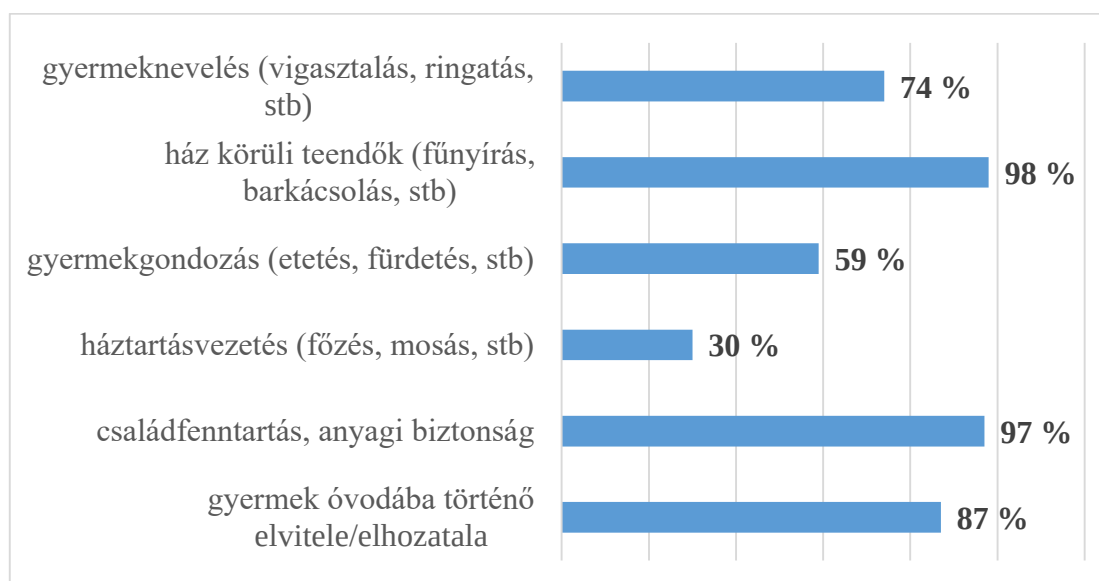
7. diagram: Az apák véleményének megoszlása az anyák feladatiról egy háztartásban

A következő kérdésben az apákat arról kérdeztem, hogy hogyan vélekednek az anya és apa családban végzett feladatairól. Ebben a kérdésben az apák a megadott válaszlehetőségek megjelölése mellett egyéb válaszokat is megadhattak. A zárt kérdéseknél a válasz opciók közül többet is választhattak.

Az anya családi feladatai közül (lásd 7. diagram) legtöbben 57 fő (93 %) a gyermekgondozás (pl. etetés, fürdetés, fogmosás stb.) opciót választották. Majd ezt követte 54 fővel (89 %) a háztartásvezetési feladatok (pl. főzés, mosás, takarítás). Ezután 48 fő (79 %) a gyermek óvodába történő elvitele/elhozatala választ jelölte, majd 44 fő (72 %) a gyermeknevelést, 14 fő (23 %) a családfenntartást, végül 13 fő (21 %) a háztartás körüli teendőket.

Az eredmények alapján megállapítható, hogy a nők és a férfiak háztartásvezetéssel kapcsolatos munkamegosztását befolyásolják a család háztartásbeli szokásai, a munkavállalási szokások, a vállalt gyermekek száma, valamint még a családi kapcsolatrendszerek is. A gyermek fejlődése szempontjából elengedhetetlen, hogy kiegyensúlyozottan jelenjenek meg a családban a háztartásbeli szokások, hiszen a gyermek szocializációja szempontjából is lényeges, hogy milyen példát lát a szülőktől (Szabó-Morvai, 2018).

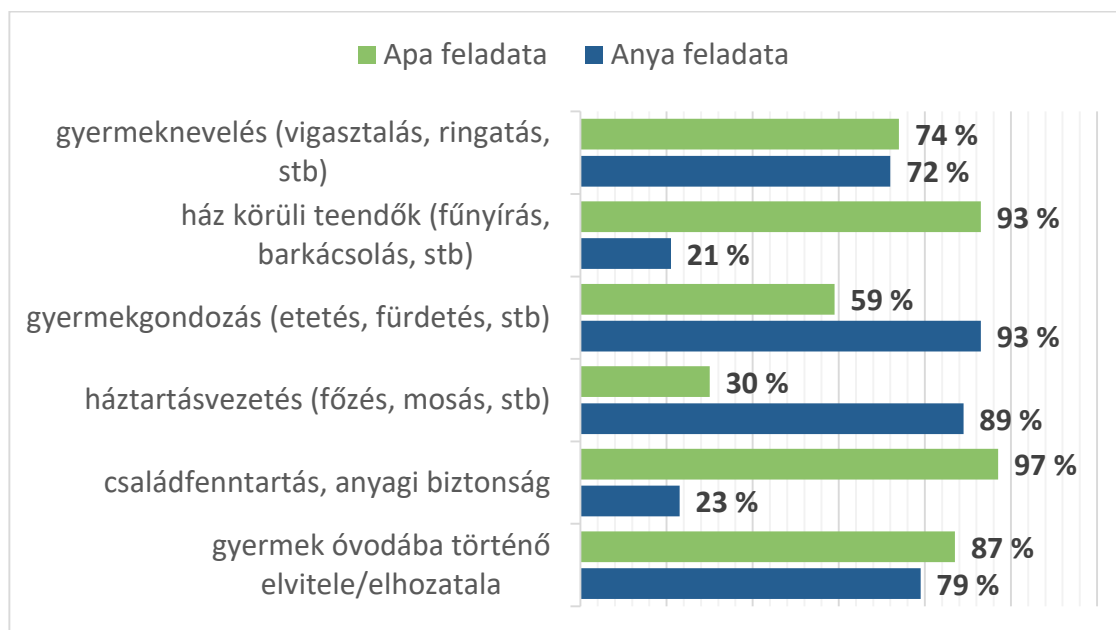
A szakirodalmi áttekintés során már említettem, hogy a nemi szerepek hatalmas változásokon mentek keresztül a 19. századtól kezdődően. Míg a korábbiakban a patriarchális családokban az apa szerepe szempontjából az anyagi háttér fenntartása volt az elsődleges, addig az anyák gyermekeik nevelésében és a házimunka végzésében töltötték be szerepet. Idővel azonban a női-férfi szerepek elkezdtek összemosódni, ezzel párhuzamosan a család fontossága, illetve a gyermekek újfajta nevelési szokásai is átalakultak. A nők is egyre inkább szerepet kaptak a munka világában, míg a férfiak elkezdtek részt venni gyermekük nevelésében (Szabó-Morvai, 2018).

8. diagram: Az apák véleményének megoszlása az apák feladatairól egy háztartásban

A kitöltőknek az apák feladatait is rangsorolni kellett. Itt is egy zárt és egy nyílt kérdést tettem fel, valamint az apák leírhatták saját véleményüket is. Ennél a kérdésnél több választ is be lehetett jelölni. A megadott alternatívák közül (lásd 8. diagram) legmagasabb százalékban 59 fővel (97 %) a családfenntartást választották az apa fő feladatának, majd

ezt követte 60 fővel (98 %) a háztartás körüli teendők, 53 fővel (87 %) gyermek óvodába történő elvitele/elhozatala, 45 fővel (74 %) gyermeknevelés, 36 fővel (59 %) gyermekgondozás és végül 18 fővel (30 %) a háztartásvezetés. A továbbiakban itt is szeretnék feltüntetni az egyéb kategóriában megnevezett néhány érdekes választ: volt, aki az apa feladatának az „iskolára felkészítést” és a „közös játékot” nevezte meg.

9. diagram: Az anyák és apák feladatainak összehasonlítása a kitöltő apák válaszai alapján

A továbbiakban szükségét éreztem egy összehasonlító diagramot készíteni (lásd 9. diagram), mely során kiderült, hogy az apák sokkal több feladatot tulajdonítanak maguknak, mint az anyáknak. Az összehasonlító diagramból kitűnik, hogy az apák úgy gondolják, hogy a családfenntartó szerep inkább az apáké (97 %), mint az anyáké (23 %). A házkörüli teendőket is inkább az apák feladatai közé sorolták (apák - 98 %, anyák – 21 %), míg a háztartásvezetési feladatokat inkább az anyák feladatának tulajdonítják (apák – 30 %, anyák – 89 %). Megfigyelhető, hogy a megkérdezett apák úgy vélik, hogy a gyermekkel kapcsolatos gyermeknevelési feladatok vállalásnak közel azonosan kell megoszlania (gyermeknevelés, gyermek óvodába történő elvitele/elhozatala) az anyák és az apák között. Mindazonáltal a kifejezetten gondozással (etetés, fürdetés stb.) kapcsolatos teendőket inkább az anyák feladatának tartják (apák – 59 %, anyák – 93 %). Az eredmények alátámasztják, hogy ugyan manapság az apák már nagyobb mértékben vesznek részt gyermekeik életében, mégsem gondolják úgy, hogy gyermekeik gondozása

az ő feladataik közé is tartozna. Ezzel szintén a társadalmunkban megjelenő hagyományos szerepelvárásoknak a hangsúlyos szerepét támasztják alá. Összességében megállapítható, hogy a patriarchális családmódelekből származó sztereotip szülői szerepek még mindig megjelennek a szülői feladatokat illetően, azonban az apák igyekeznek egyre nagyobb szerepet betölteni gyermekük életében.

Az apák szerepének a vizsgálatában fontos szerepet tölt be, hogy hogyan gondolkodnak a gyermekük személyiségét befolyásoló tényezőkről. A személyiségről alkotott fejlődési elméletek (Freud, Piaget) szerint a személyiséget meghatározzák a genetika, a környezet, ennek a kettőnek az együttese, a nevelés, valamint a kulturális tényezők. A következő kérdésnél az apáknak nyolc különböző tényezőt soroltam fel, amelyek közül kiválaszthatták, hogy szerintük melyek határozzák meg leginkább gyermekük fejlődését (lásd 2. táblázat).

2. táblázat: Az apák véleménye arról, hogy milyen tényezők befolyásolják leginkább gyermekük személyiségfejlődését

	Gyakoriság (fő), százalékos megoszlás (%)		
	Nem fontos	Fontos	Nagyon fontos
Egészség	0 fő (0 %)	10 fő (16 %)	51 fő (84 %)
Vallás, spiritualitás	19 fő (31 %)	30 fő (49 %)	12 fő (20 %)
Játék	1 fő (2 %)	12 fő (20 %)	48 fő (78 %)
Családi programok	1 fő (2 %)	14 fő (23 %)	46 fő (75 %)
Összebújás	1 fő (2 %)	15 fő (24 %)	45 fő (74 %)
Tanító jellegű beszélgetés	9 fő (32 %)	12 fő (20 %)	40 fő (66 %)
Beszélgetés	0 fő (0 %)	50 fő (82 %)	11 fő (18 %)
Kapcsolattartás a kortársakkal	4 fő (6 %)	12 fő (20 %)	45 fő (74 %)

Összesen 61 fő (100 %) válaszolt a kérdésre. Az kitöltő apák közül 10 fő (16 %) úgy gondolja, hogy az egészség fontos és 51 fő (84 %) szerint nagyon fontos gyermeke fejlődése szempontjából. A vallás megosztónak bizonyult a válaszadók között, hiszen 19 fő (31 %) nem tartja fontosnak, míg 30 fő (49 %) fontosnak és 12 fő (20 %) nagyon fontosnak jelölte. A játékot az apák többsége, tehát 48 fő (78 %) nagyon fontosnak tartja, illetve 12 fő (20 %) szerint fontosnak bizonyul, de 1 fő (2 %) úgy vélekedett, hogy nem játszik fontos szerepet a gyermeke fejlődésében. A családdal töltött minőségi időtöltés, illetve a családi programok megléte 14 fő szerint (23 %) fontos, a kitöltő apák közül 46 fő (75 %) nagyon fontosnak véli, míg 1 fő (2 %) nem tartja meghatározónak. Érdekes, hogy az összebújás, tehát a fizikai érintés, a válaszadó apák közül 45 főnek (74 %) nagyon

fontosnak bizonyult, 15 főnek (24 %) fontosnak és itt is úgy gondolta 1 fő (2 %), hogy nem tartja jelentősnek. A tanító jellegű beszélgetés az apák egy szűk rétegének, tehát 9 főnek (32 %) nem fontos, míg az apák többségének álláspontja szerint lényeges gyermeke fejlődése szempontjából. Az egyszerű beszélgetéseket, mint személyiségfejlesztő tényezőt az összes kitöltő apa alapvető fontosságú tartja, hiszen 50 fő (82 %) fontosnak, 11 fő (18 %) nagyon fontosnak jelölte. A szocializáció során központi szerepet tölt be a család, ugyanakkor a kortásokkal történő kapcsolattartás is, ezért ezt is megjelöltem válaszadási opcióként. A kitöltők közül 45 fő (74 %) szerint gyermeke számára nagyon fontos a kapcsolattartás a kortársakkal, 12 fő (20 %) szerint fontos, illetve 4 fő (6 %) szerint egyáltalán nem fontos. Az elemzésből megállapítható, hogy az apák szerint a legtöbb kérdőívben megnevezett tényező elengedhetetlen gyermeke személyiségfejlődése szempontjából és törekednek a mindennapokban azok szem előtt tartására.

A továbbiakban vizsgáltam, hogy a kitöltő édesapák mennyi időt töltenek együtt gyermekükkel. A megadott válaszokat táblázatban szemléltettem (lásd 3. táblázat).

3. táblázat: Gyermekkel történő heti aktív időtöltés órában megadva

Válaszaik alapján	Gyakoriság (fő)	Százalékos megoszlás (%)
30-40 óra	37	61
41-55 óra	24	49
Összesen	61	100

A következő kérdésekre összesen 61 válasz (100 %) érkezett. Ebben a kérdésben arra voltam kíváncsi, hogy az apák hetente mennyi időt töltenek aktívan együtt gyermekükkel. A megadott válaszok alapján két kategória rajzolódott ki. A megadott válaszokba a hétvégi óraszám is beletartozik. A válaszadók közül 37 fő (61 %) állította, hogy gyermekével hetente 30-40 óra között tölt el időt, míg 24 fő (49 %) 41-55 óra között megadott időintervallumban tölt el időt a gyermekével.

4. táblázat: Különböző együtt végzett tevékenységek gyakorisága a kitöltő apák körében

Válaszaik alapján	Válasz gyakoriság (fő)	Százalékos megoszlás (%)
Közös játék	38	62
Beszélgetés	21	34
Meseolvasás	7	11
Mesenézés	6	10
Főzés, házi munka	2	3
Gondozási feladatok	2	3

A továbbiakban vizsgáltam, hogy a megkérdezett apák milyen tevékenységeket végeznek gyermekeikkel közösen. A táblázatot (lásd 4. táblázat) az apák által megadott válaszok alapján állítottam össze a közösen eltöltött időkeretben végzett tevékenységek csoportosításával. A kitöltők több választ is megadhattak, így összesen 76 válasz érkezett. A 61 fő kitöltő édesapa közül 38 fő (62 %) válaszolta azt, hogy leginkább közös játékot játszik gyermekével, 21 fő (34 %) szívesen beszélget gyermekével együtt, 7 fő (11 %) szokott mesét olvasni gyermekének, 6 fő (10 %) néz együtt mesét a gyermekével, 2 fő (3 %) bevonja a gyermekét a közös főzésbe, házi munka végzésébe, 2 fő (3 %) pedig a gondozási feladatokat említette meg közös tevékenységként. A válaszadók a megadott válaszlehetőségek mellett egyéb tevékenységeket is felsorolhattak. Ebben a kategóriában az apák sokrétű válaszokat adtak meg, ezek közül sorolnék fel párat: „*Kártya, társasjáték, labda, tv, rajz, festés*”, „*Beszélgetünk, játszunk*”, „*Ritkán vagyunk kettesben. Beszélgetünk, mese nézés, játék*”, „*játszunk, mesét olvasok, mesekönyvet nézegetünk, hangosmesekönyvet hallgatunk*”, „*Játszani, segít a ház körül.*”, „*Beszélgetünk, olvasunk, házimunkát végzünk, felügyelem*”. Itt említésre méltó, hogy a szakirodalom szerint a meseolvasás során a gyermekkel szorosabb kapcsolatot építhetünk ki, valamint fejleszthetjük őt, illetve a köteléket egymás között. A közösen elvégzett házi munka a gyermek számára is élvezetes lehetőséget nyújt, önállóságra neveli a gyermeket. Az óvodás gyerekek életében a házi munka elvégzése még játéknak minősül. Meglepődve tapasztaltam, hogy IKT eszköz alkalmazására senki nem tett utalást. Legmagasabb arányban a közös játéktevékenységet nevezték meg a kitöltők, mint például: társasjáték, labdajáték. Második legmagasabb arányként pedig a beszélgetés, illetve meseolvasás/mesenézést jelölték meg a kitöltők. Feltételezhetjük, hogy a válaszadó apák szívesen választanak olyan időtöltést gyermekükkel, melyben ők is örömmel részt vesznek és közel áll hozzájuk. A választott vagy megnevezett tevékenységek függhetnek

a gyermek nemétől, személyiségétől, hangulatától, a család szokásrendszerétől, az apa-gyermek kapcsolat minőségétől.

A gyermekek életében a család elsődleges szocializációs színtérként szolgál, ezért fontos az együtt töltött minőségi idő. A család segítségével a gyermek integrálódik a társadalmi környezetbe (Bujna, 2009). A következő kérdésemben azt vizsgáltam, hogy a kérdőívet kitöltő apák mennyi időt fordítanak arra, hogy családi programokon vegyenek részt a gyermekükkel. Az apák válaszai alapján (lásd 5. táblázat) három csoportra osztottam a válaszokat.

5. táblázat: Az apák részvétele a közös családi programokon a válaszok alapján

Válaszaik alapján	Válasz gyakorisága (fő)	Százalékos megoszlás (%)
Hetente	40	66
Kéthetente	18	30
Havonta	3	4
Összesen	61	100

Az apák elmondásuk alapján hetente, kéthetente, illetve havonta fordítanak időt a családi eseményeken való részvételre. A válaszok alapján az apák többsége 40 fő (66 %) hetente, 18 fő (30 %) kéthetente, 3 fő (4 %) pedig havonta vesz részt különböző családi eseményeken. A válaszok alapján a kérdezett apák több, mint fele igyekszik hetente időt fordítani a családi programokon történő részvételre.

A játék az egyik legfontosabb tényező a gyermek fejlődésében. A játék során a gyermek megtanul társával együtt játszani, képességeit fejleszti, megtanul bizonyos szabályokat betartani, valamint céljaira törekedni. Tehát a játék már önmagában hozzájárul a gyermek személyiségének fejlesztéséhez (Bartha, 1994). A játék kezdetlegesen utánzásos módszerrel történik. Akihez a gyermek érzelmileg kötődik, annak a tevékenységét önkéntelenül utánozza, valamint megtanulja tőle a helyes szabályhasználatot (Kovács és Bakosi, 1998). Ebből következően a szülő befolyásoló szereppel bír a gyermek játékos tevékenységére, hiszen irányt mutat a gyermek számára a különböző játékos tevékenységekben. Ezen kívül a közös játék tevékenység függ a gyermek életkorától, érzelmi állapotától, a gyermek nemétől, a szülő és a gyermek közötti kapcsolattól, az aktuális hangulattól. Az alábbi kérdésben az apákkal különböző játék típusokat értékeltettem az alapján, hogy ők melyiket végzik szívesen gyermekükkel. Ennek megfelelően vizsgáltam továbbá, hogy a kitöltők milyen játéktevékenységet végeznek gyermekeikkel közösen. A kitöltők feladata az volt, hogy a különböző

játéktevékenységek között különbséget tegyenek aszerint, hogy soha, ritkán, vagy gyakran (naponta többször) végzik-e gyermekeikkel közösen.

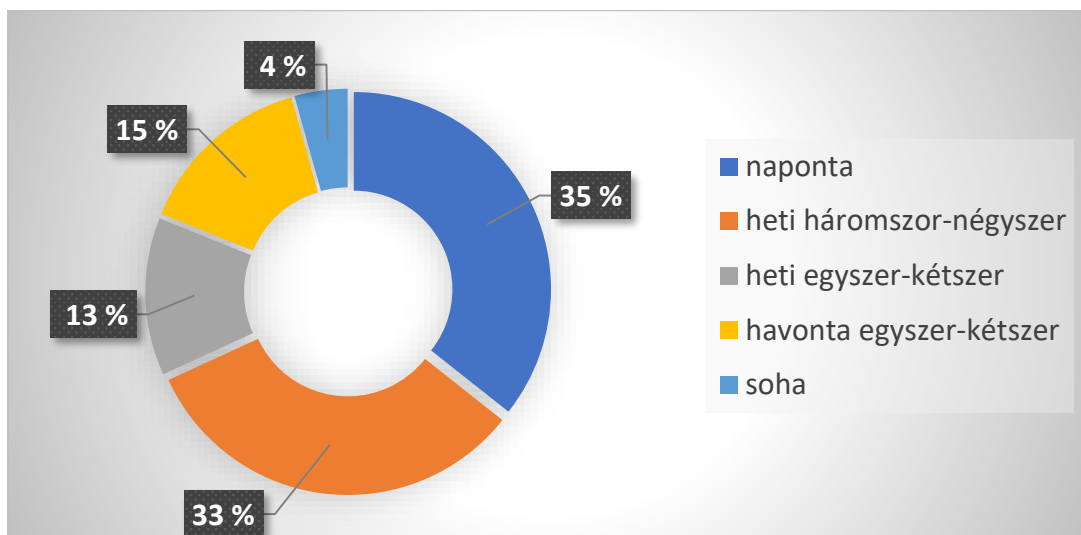
6. táblázat: Különböző játéktevékenységek gyakorisága a kitöltők körében

	Gyakoriság (fő), Gyakoriság (%)		
	Soha	Ritkán	Gyakran
Birkózás, feldobálás	5 fő (8 %)	16 fő (27 %)	40 fő (65 %)
Számítógépes játékok	30 fő (49 %)	26 fő (43 %)	5 fő (8 %)
Csiklandozás	4 fő (7 %)	16 fő (26 %)	41 fő (67 %)
Társasjáték	1 fő (2 %)	20 fő (33 %)	40 fő (65 %)
Kártyajáték	4 fő (7 %)	22 fő (36 %)	35 fő (57 %)
Szerepjátékok	4 fő (7 %)	16 fő (26 %)	41 fő (67 %)
Építő játékok	1 fő (2 %)	18 fő (31 %)	41 fő (67 %)
Nemek szerinti játékok	1 fő (2 %)	31 fő (50 %)	29 fő (48 %)
Bújócska	4 fő (7 %)	10 fő (16 %)	47 fő (77 %)
Fogócska	4 fő (7 %)	9 fő (15 %)	48 fő (78 %)

Ezek alapján kiderült és a táblázat is mutatja (lásd 6. táblázat), hogy a birkózást, feldobálást a kitöltő apák többsége 40 fő (65 %) gyakran játssza gyermekével, míg 5 fő (8 %) soha és 16 fő (26 %) ritkán. Hasonló eredményeket kaptunk a csiklandozással kapcsolatban is. A legkedveltebb játékok között szerepel továbbá a bújócska és a fogócska. A számítógépes játékok esetében a soha és a ritkán válaszok a leggyakoribbak, melynek oka lehet a gyermekek alacsony átlag életkora.

3.2. Az apák gyermekük óvodai nevelésébe való bevonódása

Az apák családban betöltött szerepe mellett vizsgáltam az apák és az óvoda kapcsolatának jellemzőit is. Az apák aktív részvétele az óvodai nevelésben rendkívül fontos és pozitív hatással bír a gyermek fejlődésére. Az apák jelenléte hozzájárulhat a gyermek személyiségének, társas készségének és érzelmi intelligenciájának fejlesztéséhez. Emellett az apai szerepvállalás segíthet a családi kapcsolatok erősítésében. A vizsgálat második fő részében az apákat arról kérdeztem, hogy gyermekük óvodai nevelésében milyen szerepet töltenek be.

10. diagram: A gyermek óvodába elvitelének/elhozásának gyakorisága a kitöltők körében

A gyermekkel együtt töltött időbe beletartozik a gyermek óvodába történő elvitele, illetve elhozatala. Ebben a kérdésben azt vizsgáltam, hogy az apák milyen gyakorisággal viszik gyermeküket óvodába (lásd 10. diagram). Az apák különböző válaszlehetőségek közül tudták kiválasztani a megfelelő választ, valamint az egyéb kategóriánál egyéni választ is adhattak a kérdésre. A válaszok alapján megállapítható, hogy 22 fő (35 %) naponta viszi óvodába gyermekét, 20 fő (33 %) heti háromszor-négyszer, 9 fő (15 %) havonta egyszer-kétszer, 8 fő (13 %) heti egyszer-kétszer. Az egyéb kategóriában a következő válaszokat kaptam: 1 fő (2 %) „nem feladat”, 1 fő (2%) „nem én szoktam”. Összességében megállapítható, hogy az apák többsége naponta, illetve hetente többször viszi gyermekét az óvodába, tehát fontosnak tartják gyermekük óvodai nevelésébe való bekapcsolódást.

Az óvodában eltöltött nap hangulatát nagy mértékben befolyásolja, hogy a gyermek milyen hangulatban érkezik az óvodába, hogyan történik az elválás a szülőtől reggel. A következő kérdésben az apákat arról kérdeztem, hogy általánosságban milyennek érzik az együtt töltött időt, amikor óvodába viszik gyermeküket (lásd 7. táblázat).

Összesen 61 válasz (100 %) érkezett. Táblázatos összeállítást készítettem, amelyben két kategória rajzolódott ki a megadott válaszok alapján. A válaszadó apák közül 48 fő (77 %) azt válaszolta, hogy kellemes, pozitív légkörben telik az együtt töltött idő, amikor óvodába viszik gyermeküket, míg 13 fő (23 %) úgy gondolja, hogy a gyermek hangulata befolyásolja az óvodába érkezés hangulatát.

7. táblázat: Az óvodába érkezés hangulata a kitöltők szerint

Válaszaik alapján	Válasz gyakoriság (fő)	Százalékos megoszlás (%)
Kellemes	48	77
Gyermek hangulatától függ	13	23
Összesen	61	100

Az egyéb kategóriában az apák sokféle választ adtak, ezek közül soroltam fel néhányat: „Attól függ, hogy milyen hangulatban ébrednek fel.”, „Ébredéstől függ, de legtöbbször jókedvű szeret óvodába menni, ha nem akkor megbeszélem vele mi a baj”, „Nyugodt, kiegyensúlyozott”. Az apák válaszai alapján megállapítható, hogy az együtt töltött idő óvodás gyermekeikkel az óvodába menet közben nagyobb arányban telik pozitív hangulatban, mint negatívban.

Az óvoda feladatai közé tartozik a gyermekek nevelése mellett az, hogy az adott intézmény egy tartós kapcsolatot alakítson ki a gyermekek szüleivel. A kapcsolattartást különböző módokon teremti meg, melynek célja, hogy megfelelő partneri kapcsolat épüljön ki a pedagógusok és a szülők között, a hatékony együttnevelés érdekében. A következő kérdés arra vonatkozott (lásd 8. táblázat), hogy a kitöltők milyen óvoda által szervezett szülői eseményeken vesznek részt szívesen.

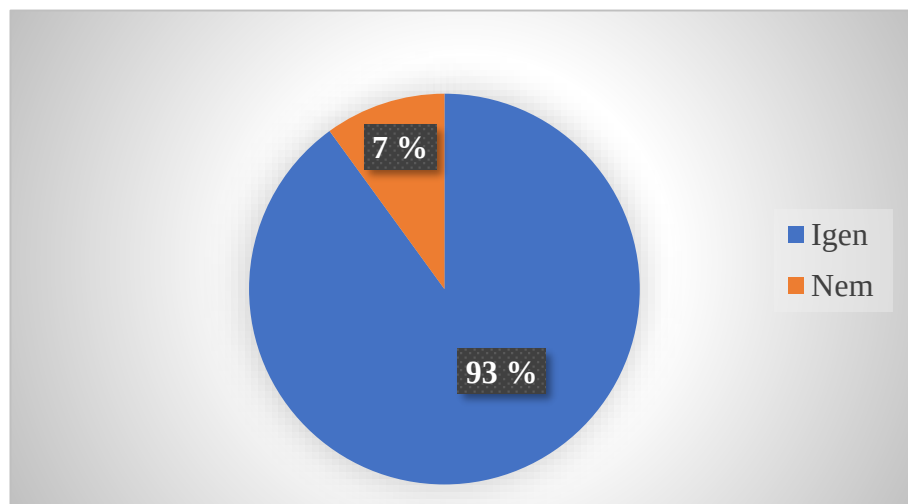
8. táblázat: Az apák részvételi aránya az óvoda által szervezett eseményeken

Megadott válaszok alapján	Válasz gyakorisága (fő)	Százalékos megoszlás (%)
Családi napok	41	67
Fogadóóra	33	54
Közös programok	33	54
Szülői értekezlet	41	67

Az apák feladata az volt, hogy a különböző alternatívák közül kiválasszák a számukra megfelelő választ, valamint egyéb választ is megadhattak. A kérdésre összesen 61 fő (100 %) válaszolt, azonban több választ is megjelölhettek a kitöltők. A 61 főből (100 %) 41 fő (67 %) jelezte, hogy az óvoda által szervezett családi napokon részt vesz, 33 fő (54 %) fogadóórán, 33 fő (54 %) közös családi programokon, 41 fő (67 %) szülői értekezleten. A kitöltők közül 4 fő (7 %) állította, hogy nem vesz részt semmilyen óvoda által szervezett programon. A megadott válaszok alapján az apák szívesen részt vesznek

ezek a programok és csak 4 fő válaszolta, hogy nem vesz részt ebben a tekintetben az óvoda életében.

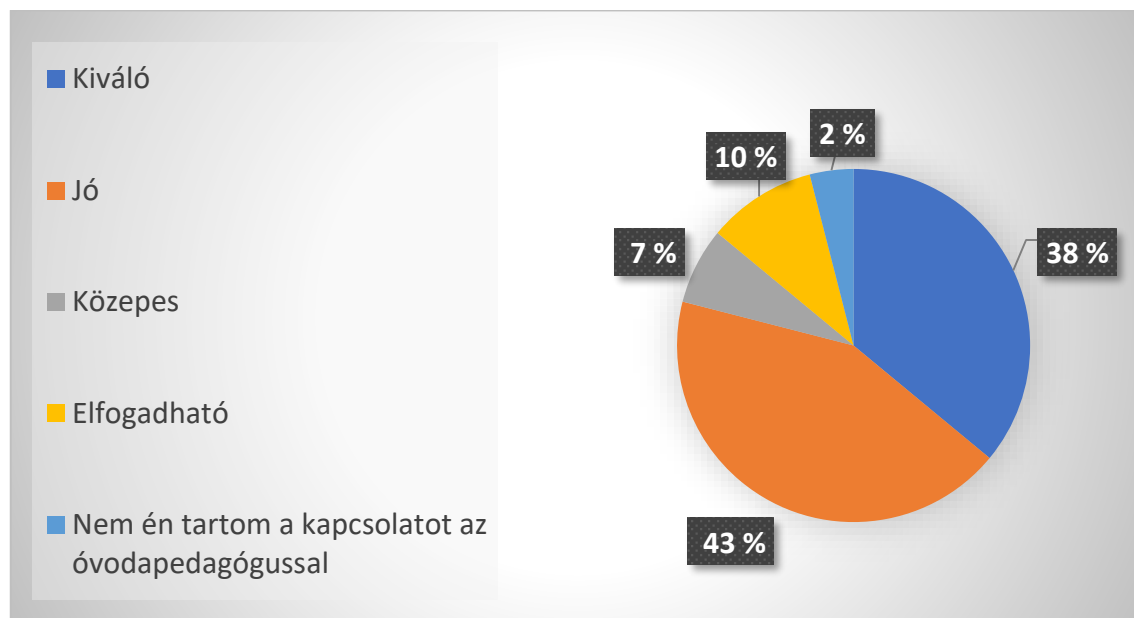
A gyermek óvodába járatása során fontos, hogy a szülők és a pedagógusok megfelelő kapcsolatot ápoljanak egymással, hiszen a gyermek a hétköznapiak során általában ideje nagy részét az óvodai intézményben tölti, ezért kulcsfontosságúnak tartottam megkérdezni az apákat azzal kapcsolatban, hogy ismerik-e gyermekük óvodapedagógusát (lásd 11. diagram). A kérdést minden kitöltő kitöltötte, melyből 57 fő (93 %) mondta, hogy ismeri gyermek óvodapedagógusát, míg 4 fő (7 %) azt, hogy nem. Megállapítható, hogy az apák több, mint háromnegyede tudja, hogy ki gyermeke óvodapedagógusa.

11. diagram: A kitöltők megoszlása az alapján, hogy ismerik-e gyermekük óvodapedagógusait

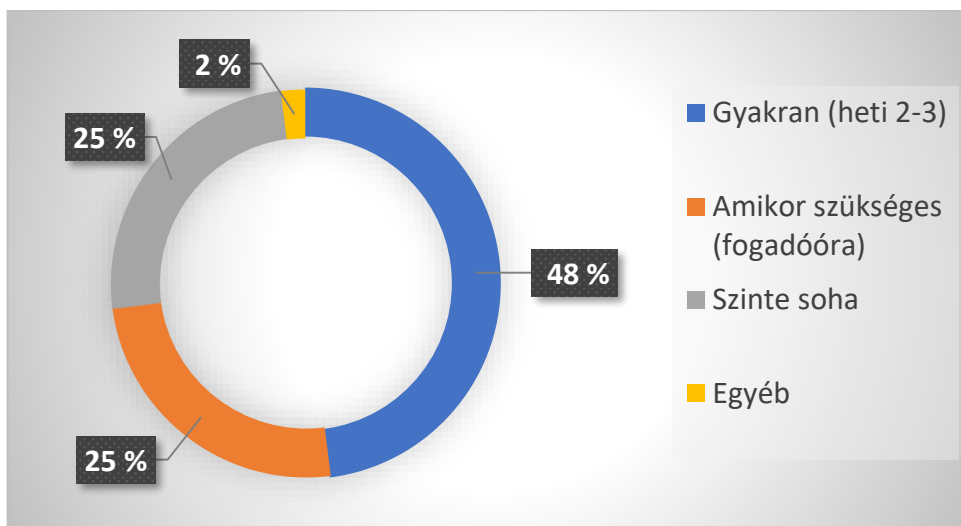
Amellett, hogy az apák tisztában vannak azzal, hogy ki(k) nevelik és fejlesztik gyermeküket, fontos a jó kapcsolat fenntartása a pedagógussal. A szülő és a pedagógus kapcsolatát a megfelelő kommunikációja adja, ezért fontos, hogy a pedagógus és a szülő is megfelelő információkat nyújtson az óvodába járó gyermekről. Ahhoz, hogy ez működő képessé váljon, a szülőnek és a pedagógusnak is hajlandónak kell lennie a jó kapcsolat fenntartására. A szülők igénylik, hogy a pedagógus visszajelzést adjon a gyermekről és az aznapi történésekről. Fontos, hogy a szülő pozitív visszajelzéseket kapjon gyermekéről és ezáltal megerősítést, amely előre lendíti a nevelés sikerességét. A pozitív kapcsolat szülő és óvodapedagógus között segíti a szülő-gyermek és óvodapedagógus-gyermek kapcsolatot is. Azonban felmerülhetnek problémák is, mely során valamelyik fél nem képes együttműködni (Ranschburg, 2003).

Általában a kapcsolattartást az anya végzi a pedagógussal, habár a modern apa kifejezés és az átalakult nézetek megjelenésével az apák is elkezdtek bevonódni az óvodai életbe, ezért fontosnak tartottam megkérdezni az apákat, hogy ők milyennek ítélik meg a gyermekük óvodapedagógusaival történő kommunikációt és kapcsolattartást. Az egyik kérdésben az apák különböző opciók közül tudták kiválasztani, hogy milyen kapcsolatot ápolnak gyermekük pedagógusával, valamint egyéb választ is megadhattak (lásd 12. diagram). Összesen 61 fő (100 %) válaszolt, melyből 23 fő (38 %) kiválónak, 27 fő (43 %) jónak, 4 fő (7%) közepesnek, 6 fő (10 %) elfogadhatónak vallotta gyermeke óvodapedagógusával való kapcsolatát. Továbbá 1 fő (2 %) azt válaszolta, hogy nem ő tartja a kapcsolatot az óvodapedagógussal.

12. diagram: A kitöltők gyermekük óvodapedagógusával való kapcsolattartásának a minősége

Vizsgáltam továbbá, hogy az apák milyen rendszerességgel kommunikálnak gyermekük óvodapedagógusával (lásd 13. diagram). Az eredmények azt mutatják, hogy 61 főből (100 %) 30 fő (48 %) gyakran (heti 2-3) kommunikál gyermeke óvodapedagógusával, 15 fő (25 %) csak, amikor szükséges, 15 fő (25 %) szinte soha. Valamint 1 fő (2 %) az egyéb kategóriában azt állította, hogy gyermeke óvodapedagógusa nem ad megfelelő információt, pedig ő beszélne vele arról, hogy mi történt aznap. Ezek alapján megállapítható, hogy nagyobb arányban vannak azok az apák, akik kommunikálnak gyermekük óvodapedagógusaival, mint azok, akik nem.

13. diagram: Az apák kommunikációjának gyakorisága az óvodapedagógussal

A kitöltő apákat a következőkben arról kérdeztem, hogy mely tényezőket tartják fontosnak, illetve kevésbé fontosnak az óvoda nevelő munkájából (lásd 9. táblázat). A megadott lehetőségek közül a kitöltő apák közül 10 fő (16 %) nem tartja fontosnak és 51 fő (84 %) fontosnak tartja az Apák napjának ünneplését az óvodában. Továbbá 3 fő (5 %) nem tartja lényegesnek, míg 58 fő (95 %) úgy gondolja, hogy fontos tartani az Anyák napját óvodai ünnepségek részeként. Az apák közül 6 fő (10 %) nélkülözhetőnek tartja a szülői értekezleten, illetve fogadóórán történő részvételt, míg 55 fő (90 %) fontosnak tartja. Végül 20 fő (33 %) úgy tartja, hogy nem kell ismernie az óvodai pedagógiai programját, 41 fő (67 %) azonban úgy gondolja, hogy szükséges.

9. táblázat: A megkérdezett apák véleményének megoszlása az óvoda eseményeiről, dokumentációiról

	Gyakoriság (fő)		Százalékos megoszlás (%)	
	Nem fontos	Fontos	Nem fontos	Fontos
Apák napjának köszöntése	10	51	16	84
Anyák napjának köszöntése	3	58	5	95
Szülői értekezleten/fogadóórán történő részvétel	6	55	10	90
Az óvoda pedagógiai programjának ismerete	20	41	33	67

Megállapítható, hogy a kitöltő apák a megadott mondatok alapján többségében úgy vélik, hogy fontosak a felsorolt állítások. Törekcsenek az óvoda által szervezett óvodai eseményeken részt venni.

Összegzés

Tudományos dolgozatom során azt a célt tűztem ki, hogy betekintést nyújtsak a szakirodalmi elemzés és az empirikus vizsgálat alapján az apák kisgyermekük életében betöltött szerepéről. Az elméleti részben bemutattam, hogy az idő múlásával hogyan alakult át a társadalmi felfogás a családról, azon belül az apai feladatokról, majd egy empirikus kutatás alapján ismertettem a vizsgálatot kitöltő apák véleményét az apaság szerepéről napjainkban.

A kérdőíves vizsgálat során kvalitatív és kvantitatív elemzési módszereket alkalmaztam. A vizsgálati kérdéseket két fő részre osztottam fel: az apák családi életére, valamint az apák óvodai nevelésben betöltött szerepére. Vizsgálatom célja az volt, hogy megismerjem a kitöltő apák gondolkodását az apaság fogalmáról, a családban betöltött és gyermekük életében betöltött szerepéről, illetve az apák óvodai bevonódásáról. A kérdőívet összesen 67 személy töltötte ki, ebből 61 személy válaszát használtam fel és elemeztem ki ($n = 61$). A megfogalmazott kutatási kérdéseket a szakirodalmi háttér kiegészítéseivel támasztottam alá. Az eredményeket táblázatokkal és ábrákkal szemléltettem. A minta nem reprezentatív, a megállapítások a kitöltőkre korlátozódnak és a válaszadó apákra érvényesek. Mindazonáltal a vizsgálatom egy lehetséges képet mutat az apaság fogalmának változásairól kisgyermekük életében.

Kutatásai kérdéseimre adott válaszok összefoglalása:

- (1) A vizsgálati kérdéssort kitöltő apákat az apaság fogalmáról kérdeztem. A kitöltők fontosnak tartják továbbra is a hagyományos családi felfogásokat, például azt, hogy az apák szerepéhez tartozik a család anyagi helyzetének megteremtése. Azonban érezhető a modern családi szerepek megjelenése (Kovács & Kékes Szabó, 2016) a kitöltő apák gondolkodásának körében, mint például a férfi- és női szerepek felosztása, a gyermekek életében megjelenő aktív részvétel. A vizsgálatban részt vevő édesapák többsége előszeretettel tölt el aktívan időt gyermekével és lényegesnek tartja a következetesség és tudatosság meglétét az apaság során. A vizsgálat egésze során megállapítható a kitöltők válaszaiból az édesapák aktivitása a család életében.
- (2) Kutatási kérdésként és egyben célként szolgált az apaság és anyaság feladatának összehasonlítása a családi háztartásban. A kitöltőknek egyaránt megkellett válaszolniuk zárt és nyitott kérdéseket a témával kapcsolatban. A kitöltések alapján megfogalmazható egyfajta változás napjainkban, azonban a hagyományos felfogások továbbra is jelen vannak. Az édesapák saját teendőként tartják számon a fizikai aktivitást igénylő

feladatokat, mint családfenntartás (anyagi biztonság megteremtése), vagy ház körüli teendők, illetve háztartási feladatok. Emellett az édesanyák feladatai közé sorolták a sokkal inkább érzelmi szerepeket igénylő teendőket, például a gondozási feladatokat a kisgyermekkel, valamint szintén a háztartási feladatokat. Megállapítható volt a férfi maszkulinitás megléte is a kitöltők véleményezése során, mert a legtöbb feladatot egy család életében magukra vállaltak, vagy megosztottként jelölték. A saját vélemény megosztása során is gyakran megjelent a megosztott háztartásvezetés az édesanyákkal.

(3) A következőkben vizsgáltam az apaság jelenlétét a gyermek nevelésében és a gyermekkel eltöltött közös időtöltésben, valamint a család életében is. Ebben a témakörben olyan kérdéseket tettem fel, amelyek a családdal együtt töltött idő gyakoriságára vonatkoznak, valamint olyan tevékenységekről kérdeztem az édesapákat, amelyekről úgy vélik, hogy hasznosak gyermekük személyiségfejlődése szempontjából.

A kitöltések alapján megállapíthatóvá vált, hogy a kitöltő apák gyakran (hetente, kéthetente) töltenek el időt programok keretein belül családjukkal. Emellett fontosnak tartják, hogy megfelelő idő mennyiséget legyenek együtt családjukkal. Érdekesnek bizonyult, hogy az olvasást, vagy tanító célzatú beszélgetéseket előnyösebbnek tartották, szemben a számítógépes játékokkal. Megfigyelhető volt, hogy a fizikai játékokat (feldobálás, birkózás) választották elsősorban, majd ezt követték az egyéb típusú játékok is. Megállapítható ez alapján, hogy a kitöltők számára ebben a formában fontos a fizikai közelség megléte. Továbbá az látható, hogy a kitöltő édesapák szívesen választanak olyan játék lehetőségeket, amelyek közel állnak a saját érdeklődési körükhöz.

(4) Végül kutatási kérdésemként szolgált az apák óvodai bevonódása, mely során vizsgáltam, hogy milyen kapcsolatot ápolnak az óvodapedagógussal, illetve mennyire ismerik az óvoda nevelő munkáját. A válaszok alapján a legtöbben gyakran (heti 2-3) kommunikálnak gyermekük óvodapedagógusával és jó kapcsolatot ápolnak vele. A kitöltők között megjelent olyan édesapa is, aki gyermeke óvodapedagógusával nem kommunikál, illetve olyan is, akinek családjában az édesanya viszi óvodába a gyermeket. A legtöbb kitöltőnek nincs ismerete az óvoda pedagógiai programjáról, illetve az óvoda hivatalos dokumentumairól. A kitöltő apák igénylik az Apák Napjáról való óvodai megemlékezést, azonban az Anyák Napjának megrendezését fontosabbnak tartják.

Összességében a kérdőívet kitöltő édesapáknál megfigyelhető a 21. századi modern felfogás az apasággal kapcsolatban, mint például a szeretetteljes és gondoskodó apa jelenlét, illetve a minőségi együttlétre vágyás (Benedek & Dorner, 2015). Megállapítható, hogy az édesapák szerepe az elmúlt évekhez képest hangsúlyosabban van

jelen a gyermekük életében. Továbbra is jelen van a hagyományos szemlélet, nem váltotta fel teljesen a modern felfogás. Az eredményeket elemezve és összevetve megállapítható, hogy a kitöltők körében jelen van a gyermekközpontúság. A kérdőív elemzése során érezhetővé vált az édesapák családban betöltött szerepének fontossága. Megfigyelhető az óvodával történő együttnevelés megléte is, illetve az, hogy a kitöltők érdekeltek abban, hogy az adott intézmények pedagógusaival harmonikus kapcsolatot ápoljanak.

Ábrák jegyzéke

1. diagram: A megkérdezettek lakóhely szerinti megoszlása	17
2. diagram: A megkérdezettek iskolai végzettségének megoszlása.....	18
3. diagram: A kitöltők családi megoszlása	19
4. diagram: A megkérdezettek megoszlása a családjukban nevelkedő gyerekek száma szerint.....	19
5. diagram: A megkérdezettek megoszlása az anyagi helyzet megítélése szerint	20
6. diagram: A megkérdezettek gyermekeinek nemek szerinti megoszlása	21
7. diagram: Az apák véleményének megoszlása az anyák feladatiról egy háztartásban	22
8. diagram: Az apák véleményének megoszlása az apák feladatairól egy háztartásban	23
9. diagram: Az anyák és apák feladatainak összehasonlítása a kitöltő apák válasza alapján	24
10. diagram: A gyermek óvodába elvitelének/elhozásának gyakorisága a kitöltők körében	30
11. diagram: A kitöltők megoszlása az alapján, hogy ismerik-e gyermekük óvodapedagógusait.....	32
12. diagram: A kitöltők gyermekük óvodapedagógusával való kapcsolattartásának a minősége	33
13. diagram: Az apák kommunikációjának gyakorisága az óvodapedagógussal	34

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A megkérdezett apák gyermekeinek életkori megoszlása.....	21
2. táblázat: Az apák véleménye arról, hogy milyen tényezők befolyásolják leginkább gyermekük személyiségfejlődését	25
3. táblázat: Gyermekkel történő heti aktív időtöltés órában megadva.....	26
4. táblázat: Különböző együtt végzett tevékenységek gyakorisága a kitöltő apák körében	27
5. táblázat: Az apák részvétele a közös családi programokon a válaszok alapján.....	28
6. táblázat: Különböző játéktevékenységek gyakorisága a kitöltők körében	29
7. táblázat: Az óvodába érkezés hangulata a kitöltők szerint	31
8. táblázat: Az apák részvételi aránya az óvoda által szervezett eseményeken.....	31
9. táblázat: A megkérdezett apák véleményének megoszlása az óvoda eseményeiről, dokumentációiról	34

Felhasznált irodalom

- 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról.
Online letölthető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>
(2024.02.10.)
- Bartha, Á. (1994). *A játék. Útmutató pedagógusoknak a játék szerepének, alkalmazási lehetőségeinek bemutatásához*. Tárogató Kiadó.
- Benedek, Sz. A. & Dorner, L. (2015). Az apa szerepe a kisgyermek életében. *Gyermeknevelés* (pp. 1–14.). ELTE Tanító- és Óvóképző Kar. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2015.2.1.14>
- Blaskó, Z. (2006). Nők és férfiak – keresőmunka, házimunka. A „család” tematikájú ISSP 2002-es adatfelvételek elemzése. *Szociológiai szemle* (pp. 130–134.). Magyar Szociológiai Társaság.
- Bowlby, J (2009). *A biztos bázis. A kötődés-elmélet klinikai alkalmazásai*. Animula Kiadó.
- Bujna, E. (2009). A szülői példa szerepe a nevelésben. *Módszertani közlemények* (pp. 55–57.). Szegedi Tudományegyetem. <http://acta.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/28946>
- Cole, M. & Cole, S. R. (2003). *Fejlődéslélektan*. Osiris.
- Csák, Z. & Fényes, H. (2023). Az apák iskolával kapcsolatos bevonódása és az ezt befolyásoló tényezők egy interjú kutatás tükrében. *Iskolakultúra* (pp. 19–35.). Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar. <https://doi.org/10.14232/iskkult.2023.8.19>
- Deáky, Z. (2003). A szoptatás, a dajkaság és a csecsemőhalandóság kérdései az orvostörténeti forrásokban (19. század első fele). *Erdélyi Múzeum* (pp. 188–202.). Erdélyi Múzeum Egyesület.
- Dombi, A. & Soós, K. (Eds. 2010). *Fejezetek a kisgyermeknevelés köréből*. APC Stúdió.
- Giczi, J. & Sik, E. (2009). *Tárki Európai Társadalmi jelentés. Bizalom, társadalmi tőke, intézményi kötődés* (pp. 65–84.). Tárki.
- Gottman, J. M. (2016). *Gyerekek érzelmi intelligenciája. Nevelés szívvel-lélekkel*. Jaffa Kft.
- Járai, K. (2015). Óvó nénik és óvó bácsik – ahogyan a gyerekek látják őket. *Gyermeknevelés* (pp. 18–38.). ELTE Tanító- és Óvóképző Kar. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2015.1.18.38>

- Jávorné Kolozsváry, J. (2004). *Az óvodapedagógus személyisége*. In: Jávorné Kolozsváry J. (Ed.). *A pedagógusszerep kihívásai* (pp. 44-58.). Trezor Kiadó.
- Kereki, J. & Tóth, A. (Eds. 2019). *Lépések. Módszertani kézikönyv a kora gyermekkori intervencióban dolgozó szakemberek számára. EFOP 1.9.5 A kora gyermekkori intervenció ágazatközi fejlesztése projekt*. Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft.
- Kovács, G. & Bakosi, É. (1998). *Játék az óvodában*. Szerzői Kiadás.
- Kovács, N. & Kékes Szabó, M. (2016). Családkép és családideál napjainkban, avagy kisiskolások és pubertáskorú fiatalok vélekedései a családról. *Iskolakultúra* (pp. 25–46.). Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar. doi: 10.17543/iskkult.2016.7–8.25
- Lamb, M. E. (1975). Fathers: Forgotten Contributors to Child Development. *Human Development* (pp. 245-266.). <http://dx.doi.org/10.1159/000271493>
- Lorentzen, J. (2014). *Az apaszerep története Norvégiában 1850-2012*. Pont.
- Monostori, J., Öri, P. & Spéder, Z. (Eds. 2018). *Demográfiai portré 2018*. (pp. 65-82.). KSH NKI.
- Monostori, J., Öri, P. és Spéder, Z. (Eds. 2015). *Demográfiai portré 2015*. (pp. 153-170.). KSH NKI.
- Murinkó, L. (2014). A nemi szerepekkel és a családdal kapcsolatos attitűdök európai kitekintésben: értékek és gyermekgondozás. *Szociológiai szemle* (pp. 67-101.). Magyar Szociológiai Társaság.
- Pivókné Gajdár, K. (2013). *A gyermekkel együtt tervezzük óvodai életünket*. Sprint Kiadó – Óvodai Nevelés.
- Pivókné Gajdár, K. (2017). *A család és az óvoda kapcsolatának együttműködő szerepe a gyermeknevelésben* (pp. 142-153). Didakt Kft.
- Portik, E. (2013). Gyermeknevelés az ókori társadalmakban. *Nézőpont* (pp. 71-80.). Magiszter.
- Pukánszky, B. (2001). *A gyermekkor története*. Műszaki Könyvkiadó.
- Pukánszky, B. (2002). Gyermeküket tanító apák. Az apaszerep a 19. század pedagógiai irodalmában. *Iskolakultúra* (pp. 5–15.) Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar.
<https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/19606>
- Ranschburg, J. (2003). *Szülők lettünk. Az élet első hat éve*. Saxum Kiadó.

- Spéder, Z. (2006). Mintaváltás közben. A gyermekvállalás időzítése az életútban, különös tekintettel a szülő nők iskolai végzettségére és párkapcsolati státusára. *Demográfia* (pp. 113-148.). KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- Sz. Makó, H. & Veszprémi, B. (2017). *A párkapcsolattól a gyermekágyig - A várandósság, a szülés és a gyermekágy időszakának pszichológiája és pszichoszomatikája*. Octoport Kft.
- Szabó-Morvai, Á. (2018). *Háztartási munkamegosztás. Munkaerőpiaci tükrök, 2017* (pp. 168-171.) MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet. http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/12/mt_2017_hun_168-171.pdf (2024.03.12.)
- Szabó-Tóth, K. (2017). Köteltánc. Nők (és férfiak) a porondon – Néhány gondolat a családról, a női/férfi szerepek családon belüli változásairól. *Szociológiai szemle* (pp. 26-39.). Magyar Szociológiai Társaság.
- Takács, J. (2017). Aktívan törődő apák Magyarországon. *Szociológiai szemle* (pp. 104-126.). Magyar Szociológiai Társaság.
- Takácsné Szabó, M. (2019). Az óvodapedagógus és a család együttműködésének alakítása a differenciált bánásmód tükrében. *Óvodai nevelés* (pp. 26-28.). Művelődésügyi Minisztérium. <http://real.mtak.hu/id/eprint/163615>
- Zsolnai, A. (2018). *Kötődés és pedagógia. A kötődéskutatások pedagógiai szempontú elemzése*. Eötvös József Könyvkiadó.

Melléklet

KÉRDŐÍV

Nacsa Vivien, 2. éves óvodapedagógia szakos hallgató vagyok a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karon. Az apák gyermekük életében betöltött szerepét vizsgálom tudományos diákköri dolgozatomban. A kérdések megválaszolása anonim módon történik és kb. 8-10 percet vesz igénybe. Köszönöm, hogy a kérdőív kitöltésével hozzájárul kutatásom megvalósításához.

DEMOGRÁFIAI KÉRDÉSEK

1. Az Ön életkora? _____
2. Az Ön lakhelye?
 - a) főváros
 - b) megyei jogú város
 - c) város
 - d) település, község
 - e) tanya
3. Az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?
 - a) nincs befejezett általános iskolai végzettsége
 - b) befejezett általános iskola
 - c) szakmunkásképző, szakiskola
 - d) szakközépiskola
 - e) gimnázium
 - f) főiskola
 - g) egyetem
 - h) OKJ-s szakma
 - j) egyéb
4. Kérem sorolja fel, hogy kivel/kikkel él egy háztartásban! _____
5. Az Ön megítélése a család anyagi helyzetéről?
 - a) átlagnál sokkal jobb
 - b) átlagnál valamivel jobb
 - c) átlagos
 - d) átlagnál valamivel szegényebb

- e) átlagnál sokkal szegényebb
6. Az Ön gyermekeinek száma? _____
7. Az Ön óvodába járó gyermekének életkora? _____
8. Az Ön gyermekének neme? _____

AZ APÁK CSALÁDI ÉLETÉRE VONATKOZÓ KÉRDÉSEK

9. Ön szerint, mely tevékenységek tartoznak az anya feladatai közé? (Több válasz is megjelölhető.)

- a) gyermek óvodába történő elvitele/elhozatala
- b) családfenntartás, anyagi biztonság megteremtése
- c) háztartásvezetés (főzés, mosás, takarítás, stb.)
- d) gyermekgondozás (etetés, fürdetés, öltöztetés, altatás, stb.)
- e) háztartás körüli teendők (fűnyírás, villanykörtecsere, stb.)
- f) gyermeknevelés (vigasztalás, ringatás, meseolvasás, stb.)
- g) egyéb: _____

10. Melyik tevékenységeket tartja a legfontosabbnak az anyai teendők közül? (Kérem, adjon meg három választ az előző kérdések alapján!) _____

11. Ön szerint mely tevékenységek tartoznak az apa feladatai közé? (Több válasz is megjelölhető.)

- a) gyermek óvodába történő elvitele/elhozatala
- b) családfenntartás, anyagi biztonság megteremtése
- c) háztartásvezetés (főzés, mosás, takarítás, stb.)
- d) gyermekgondozás (etetés, fürdetés, öltöztetés, altatás, stb.)
- e) háztartás körüli teendők (fűnyírás, villanykörtecsere, stb.)
- f) gyermeknevelés (vigasztalás, ringatás, meseolvasás, stb.)
- g) egyéb: _____

12. Melyik tevékenységeket tartja a legfontosabbnak az apai teendők közül? (Kérem, adjon meg három választ az előző kérdés alapján!) _____

13. Értékelje az alábbi tényezőket gyermeke személyiségfejlődése szempontjából. (1=nem fontos; 5=nagyon fontos)

- a) egészség
- b) vallás, spiritualitás
- c) játék
- d) családi programok

- e) összebújás
- f) tanító jellegű beszélgetés
- g) beszélgetés
- h) kortársakkal történő kapcsolattartás

14. Átlagosan mennyi időt tölt hetente gyermekével? (Kérem, számmal és órában vagy percben adja meg a megfelelő választ!) _____

15. Átlagosan mennyi időt tölt naponta gyermekével? (Kérem, számmal és órában vagy percben adja meg a megfelelő választ!) _____

16. Mit szokott gyermekével csinálni, amikor kettesben vannak együtt? (Kérem, adja meg a megfelelő választ!) _____

17. Milyen gyakran vesz részt közös családi programokon? (Kérem, adja meg a megfelelő választ!) _____

18. Milyen gyakran játssza az alábbiakat gyermekével? (Kérem, jelölje meg a megfelelő választ! 1=soha; 5=nagyon gyakran)

- a) birkózás, feldobálás
- b) számítógépes játékok
- c) csiklandozás
- d) társasjáték
- e) kártyajáték
- f) kártyajáték
- g) szerepjátékok (pl. boltos, orvosos, rendőrös, stb.)
- h) építő játékok (pl. Lego, Duplo, stb.)
- j) nemek szerinti játékok (pl. babázás, autózás, stb.)
- k) bújócska
- l) fogócska

AZ APÁK ÓVODAI NEVELÉSÉVEL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEK

19. Milyen gyakran viszi óvodába gyermekét?

- a) naponta
- b) heti háromszor-négyszer
- c) heti egyszer-kétszer
- d) a párjával/hozzátartozójával/ismerőseivel megosztva

20. Mennyire tartja fontosnak az alábbi tevékenységeket, amikor gyermekét óvodába viszi? (1= egyáltalán nem fontos; 5=nagyon fontos)

- a) beszélgetés
- b) segítség a gondozási feladatok során
- c) testi kontaktus (ölelés, puszsi)
- d) játék (szólánc, barkóba, stb.)
- e) kommunikáció az óvodapedagógussal
- f) gyermek bátorítása, biztatása

21. Átlagosan milyen hangulatban történik az együtt töltött idő gyermekével reggelente, amikor óvodába viszi őt? _____

22. Mit tanított meg gyermekének az alábbiak közül? (Több válasz is megjelölhető.)

- a) verset, mondókát
- b) cipő bekötését
- c) felöltözést
- d) dal szövegét
- e) éneklést
- f) helyes illemszabályokat
- g) játékokat/játékszabályokat
- h) fogmosást
- j) étkezési szokásokat
- k) egyéb: _____

23. Ki szoktatta be gyermekét az óvodába?

- a) anya
- b) apa
- c) nagyszülő
- d) egyéb: _____

24. Részt vesz bármilyen szülői programon az óvodában az alábbiak közül? (Több válasz is megjelölhető.)

- a) családi napok
- b) fogadóóra
- c) tájékoztatók
- d) közös programok
- e) szülői értekezlet
- f) egyéb: _____

25. Tudja, hogy ki(k) gyermeke óvodapedagógusa(i)?

- a) igen

- b) nem
- c) egyéb: _____

26. Mi jellemzi a kapcsolatát gyermeke óvodapedagógusa(i)val? (Kérem, jelölje meg a megfelelő választ!)

- a) kiváló
- b) jó
- c) közepes
- d) elfogadható
- e) rossz
- f) egyéb: _____

27. Milyen rendszerességgel beszél gyermeke óvodapedagógusa(i)val? (Kérem, jelölje meg a megfelelő választ!)

- a) minden nap
- b) csak amikor szükséges (fogadóóra, tájékoztató, stb.)
- c) gyakran
- d) szinte soha
- e) egyéb: _____

28. Mennyire tartja fontosnak az alábbi állításokat? (Kérem, jelölje meg a megfelelő választ! 1=nem fontos, 5=nagyon fontos)

- a) Az óvoda köszöntse az apákat Apák Napján.
- b) Az óvoda köszöntse az anyákat Anyák napján.
- c) Óvodai rendezvényeken való részvétel.
- d) Az óvodai pedagógiai programjának ismerete.
- e) Fogadóórán való részvétel.
- f) Szülői értekezleten való részvétel.
- g) Együttműködés gyermeke óvodapedagógusaival.